

Új hidegháborúra készülve? Eltérő biztonságpercepciók és haderőfejlesztési modellek a NATO keleti szárnyán

Németh Bence – Kráncz Annamária

A NATO varsói csúcstalálkozója készülve a Külügyi és Külgazdasági Intézet munkatársai egy elemzés keretein belül összegezték a 2014-es walesi csúcs óta eltelt időszakot, az ott felvállalt célok megvalósítását, az Egyesült Államok európai biztonságpolitikai céljait, valamint Magyarország hozzájárulásait a Szövetség erőfeszítéseéhez.¹ Jelen tanulmány – az elmúlt két év kronológiai áttekintése helyett – a 2018-as brüsszeli csúcstalálkozó vonatkozásában vizsgálta meg a NATO keleti szárnyához tartozó országok, tehát Bulgária, Csehország, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Románia és Szlovákia biztonságpolitikai lépéseit, elsősorban a haderőfejlesztés, valamint a védelmi beszerzések és költségvetés oldaláról. A kutatás célja az volt, hogy a régiót három térségre bontsa, majd azokon belül országonként egy-egy rövid áttekintőt adjon arról, hogy ezen tagállamok mennyiben járulnak hozzá a NATO kollektív védelmének és biztonságának a megerősítéséhez, továbbá, hogy foglalkozzon a napjainkban ismét kiélekedő költségvetési viták hátterével.

Preparing for the NATO Summit in Warsaw in 2016, experts from the Institute for Foreign Affairs and Trade summarised² the period since the 2014 Wales Summit, the implementation of the goals set there, the aims of the United States regarding its defence policy in Europe as well as the contribution of Hungary to the Alliance's efforts. This study, instead of a chronological review of the past two years, has examined the defence policy measures of the Eastern Flank countries, namely Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania and Slovakia, with a particular regard to the development of military forces, defence procurement and budgets in terms of the Brussels Summit in 2018. The aim of the research was to divide the region into three areas and to provide a brief overview on to what extent the member states in those contribute to the strengthening of the collective defence and security of NATO, and to address the issues behind the re-emerging fiscal debate.

* * *

Jelen tanulmány térbeli és időbeli kerete a NATO történetének jelentősebb, napjainkbeli fordulópontjaihoz igazodik, vagyis az ukrán válság kitöréséhez és az azt követő 2014-es walesi és 2016-os varsói csúcstalálkozók

eredményeihez, és csak részben a nyilatkozataiban heves bírálatokat megfogalmazó Trump-adminisztráció hivatalba lépéséhez. A bő négyéves (2014-2018) áttekintés egyfelől már alkalmas lehet arra, hogy valódi képet kaphassunk a NATO

keleti szárnyán lévő tagországok haderejét érintő változásokról, másfelől pedig arra, hogy megvizsgáljuk a régió ezen időszak alatt végbemenő, szövetségen belüli megerősödését és felértékelődését, amelynek fontos állomása volt a már említett varsói csúcstalálkozó.

Kihívások és hatások

A NATO 1999 után csatlakozott, „keleti” tagországainak haderő-átalakítási és modernizációs lépéseit több együttes tényező mentén vizsgáljuk. Az első ilyen tényező Oroszország agresszív külpolitikai lépéseit és a rá irányuló, megváltozott fenyegetésészleléseket jelöli.³ Egyes NATO-tagállamok⁴ az ukrajnai konfliktust, illetve a szíriai beavatkozást Moszkva - egészen a 2008-as grúz háború óta zajló - stratégiai előretörésének – orosz szempontból inkább térségbeli visszatérésének – a közvetlen bizonyítékaként látták.⁵ Ezen folyamat lecsapódása eltérő környezetben ment végbe a Szövetség nyugati és keleti szárnyán. A NATO keleti tagállamai, elsősorban a balti országok és Lengyelország teljesen más történelmi és kulturális tapasztalatok mentén tekintettek a szervezet keleti határain végbemenő folyamatokra, illetve teljesen más geopolitikai szempontból szemlélték azokat, mint az olyan, energetikailag és gazdaságilag Oroszországgal jelentősebben összekapcsolt országok, mint például Németország.⁶ Ebből is következik a második tényező, vagyis hogy a NATO jövőjét alapvetően vajon melyik álláspont határozhatja meg.

A második fő tényező elvezet tehát a 2014-es walesi csúcshoz, annak eredményeihez és vállalásaihoz, ahol is a NATO az egyik legnagyobb fordulatot tette a hidegháború óta azzal, hogy felülvizsgálta addigi katonai stratégiájának számos elemét. Ezzel párhuzamosan ismételten előtérbe került az egyes tagországok védelmi ráfordításainak a kérdése⁷ – ezzel is „előkészítve a terepet” a történelmileg súlyosabb varsói csúcs számára. Habár a 2016. július 8-án és 9-én megtartott varsói csúcstalálkozó során a NATO nem fordult nyíltan szembe Oroszországgal,⁸ a hidegháború lezárulta óta első ízben ekkor foglalkozott a hiteles elrettentés politikájával, és tett lépéseket annak tényleges megvalósítására.

Ezen lépések közül talán a legfontosabb azon négy rotációs zászlóalj csoport a balti államok és Lengyelország területére történő telepítése volt, amelyek összesen 4000 fővel erősítik meg a Szövetség keleti szárnyát, s ezzel is fontos politikai üzenetet közvetítenek annak egységéről. Nem ez volt ugyanakkor az egyetlen döntés. A váratlan és meglepetésszerű fenyegetések kezelésére létrehozták az ún. Nagyon Magas Készenléti Összhaderőnemi Műveleti Erőt (*Very High Readiness Joint Task Force, VJTF*) hét „keretnemzettel” – ezek Franciaország, Lengyelország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Spanyolország és Törökország -, valamint döntés született az aszimmetrikus és hibrid fenyegetések kérdéseiben is.⁹

A varsói csúcstalálkozó mindezen erőfeszítésen túl megerősítette a walesi

csúcstalálkozó védelmi képességfejlesztésre vonatkozó döntéseit és vállalásait, és pozitívan értékelte a védelmi kiadások növekedését, valamint azon országok erőfeszítéseit, amelyekben vagy megállt a csökkentés folyamata, vagy éppen növekedés következett be ezen a téren. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a pozitív hangvételű zárónyilatkozatok ellenére a varsói csúc idején mindössze csupán öt ország felelt meg a bruttó nemzeti össztermékkel arányos 2 százalékos célértéknek. Ráadásul az azóta eltelt két évben is megfigyelhető, hogy az olyan európai nagyhatalmak, mint például Németország, Nagy-Britannia, Olaszország vagy éppen Franciaország védelmi ráfordításai sok esetben (nominálisan) stagnálnak, GDP-arányosan pedig – ha nem is tendenciózusan – akár csökkennek is.¹⁰ Nem véletlen tehát, hogy harmadik tényezőként külön is foglalkoznunk kell az új amerikai adminisztráció „megváltozott” transzatlanti politikájával és retorikai nyomásgyakorlásával a kérdésben.¹¹

Jogos amerikai kritikák?

Az Egyesült Államok 2016-os elnökválasztási kampányában, és különösen a republikánus párt elnökjelöltjének, Donald Trump kampányában számított kiemelt kérdésnek a NATO és az abban vállalt amerikai szerep mértéke.¹² Trump több alkalommal is kritizálta a Szövetséget, annak idejétmúlt céljait és struktúráit, s leginkább a tagországok „nem arányos teherviselését”. Ugyan nem Donald

Trump volt az első amerikai elnök, aki nehezményezte az európai szövetségesek „nem megfelelő” teherviselési szándékát,¹³ azonban az ő impulzív személyisége és unortodox nyilatkozatai révén talán belőle válik az első olyan amerikai vezető, akinek a „fenyegetései” valóban célt is érhetnek az európai szövetségeseknél.¹⁴

Mindazonáltal az amerikai biztonságpolitikai elköteleződést Európa irányába, illetve a transzatlanti kapcsolatokat számos más tényező is aktívan alakíthatja – elég csak Trump gazdaságpolitikai lépésére gondolnunk. Az amerikai elnök Szövetséget ostromozó kijelentései ellenére 2016 óta James Mattis (azóta leköszönt) védelmi miniszter¹⁵ és Mike Pence alelnök¹⁶ számos alkalommal állt ki a transzatlanti kapcsolatok sérthetetlensége mellett. Trump retorikai felzúdulásai, illetve tweetjei mögött azonban már régóta fennálló és valós amerikai aggodalmak állnak,¹⁷ még akkor is, ha az Egyesült Államok elköteleződését a NATO szövetségesei irányába hiba lenne ezek alapján ténylegesen kétségbe vonni.

A Szövetségen belüli tehermegosztás már a hidegháború – Nyugat-Európa számára – leginkább fenyegető évtizedeiben is súlyos egyenlőtlenségeket mutatott, de a hidegháborút követő időszakban még inkább felborult a belső egyensúly. A bipoláris világrend és a keleti irányú – szovjet – fenyegetés megszűnésével számos (nyugat-)európai ország a védelmi kiadások csökkentésében látta a jóléti állam megerősítésének lehetőségét, miközben az Egyesült Államok ráfordításai folyamatosan,¹⁸ még a 2008-as gazdasági

világválság idején is növekedtek, sőt a 2010-es évek első harmadára megközelítették a kétharmados arányt is.¹⁹

Ahogy korábban utaltunk rá, a Szövetség legnagyobb tehervállalója az Egyesült Államok, amely felől már a Trump-adminisztrációt megelőzően is érkeztek bírálatok a nem arányos teherviselésre vonatkozóan. Ugyanakkor nem elhanyagolható James Mattis Londonnak címzett kritikája sem,²⁰ miszerint a nagyobb európai országokban számos külső tényező befolyásolhatja – várhatóan kedvezőtlen irányba – a védelmi költségvetés alakulását, amely igencsak jogos amerikai aggodalomnak tűnhet. Az Egyesült Államokkal tradicionálisan jó kapcsolatokat ápoló Nagy-Britannia jelenleg az egyetlen olyan nyugat-európai ország, amely – ha csak minimálisan is, de – a 2 százalékos érték felett teljesít. Számos, jelen és közel jövőbeli politikai és gazdasági kérdés viszont – köztük a brexit várható hatása a védelmi költségvetés területére – jelentős mértékű bizonytalanságot eredményezhet.

Ugyanez igaz az európai kontinens negyedik és ötödik legnagyobb befizetőjére, Olaszországra és Spanyolországra is, ahol szintén a gazdasági problémák és az ingatag belpolitikai helyzet okozhatja a bizonytalanságot. Nem jobb a helyzet a legerősebb európai gazdasággal rendelkező Németországban sem, sőt, Berlin Washington szemében évek óta rosszul teljesít, hiszen védelmi költségvetése meg sem közelíti a 2 százalékos szintet. Bár Németországban nem beszélhetünk a gazdaság visszaeséséről, paradox módon

azonban a gazdaság bővülése folyamatosan nagyobbra nyitja az ollót a valós befizetések és az elvárt szint között. A régió másik nagyhatalma, Franciaország ebből a szempontból más helyzetben van, ugyanis egy hatalmas védelmi költségvetési hegycsúcson kapaszkodik fel éppen. Párizs nemrégiben az elkövetkező 5 évre egy közel 300 millió eurós költségvetési tervet jelentett be, amely több rendkívül komoly beruházást, illetve fejlesztést is magában foglal.²¹ Ezen költségvetési terv megvalósulása esetén Párizs önmagában egy olyan védelmi költségvetéssel rendelkezne, mint Oroszország, ugyanakkor ez az ütemezés még mindig csak azt jelentené, hogy az ország a következő évtized közepére lépheti át a 2 százalékos küszöbértéket.²² Franciaország katonai költségvetés-növelésének – amely Nyugat-Európában a legjelentősebb és szinte egyedülinek mondható – az oka nem csupán a Szövetségen belüli elköteleződésében vagy a megnövekedett orosz fenyegetésre adott válaszában keresendő, hanem sokkal inkább a megváltozott biztonságérzetében, amely az országot ért terrortámadásoknak és az ezekkel összefüggő terrorellenes műveleteknek – Nyugat-Afrika és a Mediterrán-medence térségében – tudható be.²³ A legerősebb gazdasággal rendelkező európai országok vonakodása és eltérő megközelítései ellenére az általános tendencia azonban korántsem aggasztó. A NATO-tagállamok hozzájárulása többségében évről-évre növekvő tendenciát mutat,²⁴ még akkor is, ha az Egyesült Államok ezzel a tempóval nem lehet maradéktalanul elégedett.

A NATO semmiképpen sem tekinthető kizárólag az európai biztonsági potyautasság szervezetének, hiszen az Egyesült Államok nemzetközi pozíciójának és vezető szerepének fontos pillérét is láthatjuk benne. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk továbbá a teherviselési viták és az európai szövetségesek – sokszor jogos – bírálata mögött meghúzódó amerikai (bel)politikai érdekeket sem. Nem véletlen, hogy Trump elnökválasztási kampányában elsősorban gazdaságpolitikai megfontolások mentén kritizálta a Szövetséget, és csak másodsorban vitatta annak biztonságpolitikai „hasznát”. A 2017-es müncheni biztonságpolitikai konferencia óta jelentősen csillapodó kritikák²⁵ közelmúltbeli ismételt kiélesedése²⁶ mögött is inkább a fenti okok, illetve az amerikai félidős választásokra történő ráfordulás húzódnak. Igazolja ezen megállapításokat, hogy kísértetiesen hasonló forgatókönyv mentén alakult az Egyesült Államok viszonya távol-keleti szövetségeseivel az elmúlt két évben. Mindamellett, az egyes regionális amerikai biztonsági szerepvállalásokra és elköteleződésekre ennek kevés, ténylegesen negatív irányú gyakorlati hatása volt.

Valójában tehát az elmúlt két év eseményei az éles retorikai kilengések és nyomásgyakorlási kísérletek ellenére sem eredményeztek törést az USA és szövetségesei között: katonai téren az amerikai szerepvállalás nem, hogy csökkent, hanem éppen, hogy növekedett, ráadásul Európában és Kelet-Ázsiában egyaránt. Ennek egyik fő haszonélvezője pedig a „rég Európával”²⁷ szemben a Washington

szemében jó diákként viselkedő kelet-európai régió lehet. Vizsgálatunk ezért a továbbiakban ezen régióra koncentrál, miközben három további térségre bontja azt: a balti és a fekete-tengeri térségre, valamint a Visegrádi Együttműködésre. Ezeken belül pedig országonként taglalja az elmúlt négy év alatt végbement változásokat, de nem tér ki Albániára, Horvátországra, Montenegróra vagy Szlovéniára. Ennek pedig az az oka, hogy ezen államok nem kapcsolódnak közvetlenül egyik tárgyalt régióhoz sem, valamint észlelésükre sem gyakorolt olyan nagy hatást a keleti (orosz) fenyegetés, mint például a Bukaresti Kilencek formációjában együttműködő többi NATO-tagállamra.²⁸

Az 1. táblázatban látható, hogy 2014 óta miként alakult a keleti szárny tagállamainak védelmi költségvetése. Becslések szerint 2018-ra csak Észtország és Lettország éri el a GDP 2 százalékát, a tervek szerint azonban Litvánia, Lengyelország, Románia és még Bulgária is teljesíteni fogja ezt a szintet idén. A Visegrádi Csoport többi tagja 1 százalék körül teljesít, jóval a többi ország mögött. Habár ezen államok a modernizációra fordított költségek terén ennél valamivel jobban állnak, a 2 százalékos elvárt szinthez képest Csehország és Magyarország is igen le van maradva.

1. táblázat
A NATO keleti szárnyán található tagállamainak védelmi költségvetése
a GDP százalékában megadva, 2014-2018²⁹

	2014	Ebből fej- lesztés (%)	2015	Ebből fej- lesztés (%)	2016	Ebből fej- lesztés (%)	2017b	Ebből fej- lesztés (%)	2018b	Ebből fej- lesztés (%)
Bulgária*	1,32	1,03	1,26	3,47	1,26	9,15	1,27	8,10	1,56	28,86
Csehország	0,95	6,53	1,03	11,76	0,96	6,70	1,04	11,12	1,11	12,39
Észtország	1,96	22,15	2,05	12,82	2,13	17,86	2,08	19,22	2,14	18,15
Magyarország	0,86	7,76	0,92	9,75	1,02	13,37	1,05	15,34	1,08	15,08
Lettország**	0,94	7,55	1,04	13,60	1,46	19,05	1,69	19,57	2,00	31,58
Litvánia**	0,88	14,06	1,14	21,55	1,49	30,06	1,73	31,61	1,96	28,88
Lengyelország**	1,85	18,84	2,22	33,20	2,00	21,62	1,89	22,04	1,98	23,95
Románia**	1,35	15,77	1,45	19,65	1,41	20,43	1,72	33,20	1,93	34,69
Szlovákia	0,99	11,12	1,13	18,28	1,12	15,32	1,10	17,74	1,20	21,05

* A védelmi kiadások nem tartalmazzák a nyugdíjakat.

** Ezen országokban olyan nemzeti törvény vagy politikai megállapodás van hatályban, amelynek értelmében 2018-tól évente legalább a GDP 2 százalékát kell a védelmi költségvetésre fordítani, következésképpen ezek a becslések ennek fényében változni fognak.

b: becslült

Balti térség

A három balti állam 1991-ben nyerte vissza függetlenségét a Szovjetuniótól, az Oroszországhoz fűződő viszonyukat máig feszültségek terhelik történelmi tapasztalataik okán. A keleti blokk felbomlása után is jelentős orosz kisebbség maradt ezekben az országokban, Észtországban és Lettországbban például a lakosság egyharmada volt oroszajkú ekkoriban. Így eleinte az ott élő orosz kisebbség állampolgárságának megtagadásával, illetve egy igen szigorú állampolgársági

politikával próbálták ellensúlyozni az orosz befolyás növekedését országaikban.³⁰

Litvánia ezzel szemben liberálisabb kisebbségi politikát folytatott, hiszen az oroszajkú lakosoknak szinte az egésze azonnal elnyerte a litván állampolgárságot. A helyzetet azonban azóta sem sikerült teljes mértékben rendezni, mivel az oroszellenesség és a Moszkvától való félelem máig meghatározó pillérei a balti államok biztonságpolitikájának. A szuverenitás visszanyerése és a hidegháború lezárulta után a balti államok az euroatlanti integrációban látták saját

biztonságuk garanciáját, ezért mind az Európai Unióhoz, mind a NATO-hoz csatlakozni kívántak. 2004-ben sikeresen elnyerték ezen intézmények tagállami státuszát, de máig szorosan együttműködnek saját szervezeteikben is.³¹

Habár a 2008-as orosz-grúz háború egész Európát érzékenyen érintette, a balti államok és Lengyelország reagált a leghevesebben. Moszkva állampolgárainak védelmére hivatkozva támadta meg Grúziát, így nem meglepő, hogy ezek a jelentős orosz kisebbséggel rendelkező államok voltak a legaktívabbak Oroszország elítélésében. Közös nyilatkozatban szólították fel az EU-t és a NATO-t a határozott fellépésre, továbbá az orosz vízumkönnyítések felfüggesztését és a közös európai békefenntartó erők felállítását kérték. A Szövetségben az 5. cikk megerősítése mellett érveltek, majd az elretentő és területvédelmi képességek fejlesztését szorgalmazták.³² Az ukrán válság kitörése után a gyanakvás az orosz vezetéssel szemben tovább nőtt, ennek okaiként a fentebb már részletezett, jelentős orosz ajkú kisebbségek régió belüli helyzete, valamint a kedvezőtlen geopolitikai adottságok azonosíthatók. Mind a kalinyingrádi exklávéban, mind az anyaországban jelentős katonai fejlesztések mentek végbe az elmúlt években az orosz oldalon, így azóta a balti államok is jelentős haderőfejlesztésbe kezdtek, védelmi költségvetésük 2018-ra elérte a GDP 2 százalékát.³³

Mindhárom balti államra jellemző, hogy fegyveres erejük kisméretű, és bár egyes területvédelmi kapacitások terén jelentős hátrányban vannak,³⁴ a lakosság

mozgósítására képes tartalékos rendszerük fejlett. 2004-es csatlakozásuk óta a szövetség a megerősített Baltikumi légtérrendészeti misszió (*Baltic Air Policing*) keretében négyhónapos rotációban biztosítja a légtérrendészeti feladatok ellátását a három ország számára.³⁵

Észtország

Az ország fegyveres erőinek aktív létszáma kicsi és korlátozott képességekkel rendelkezik, így nagymértékben a NATO-ra van utalva.³⁶ Észtországban 2017-ben új Nemzeti Biztonsági Koncepciót fogadtak el,³⁷ amely leváltva a 2010-es verziót³⁸ már közvetlen veszélyként kezeli az orosz agressziót és a növekvő katonai tevékenységet a határ mentén. Ugyanebben az évben új Nemzeti Védelmi Fejlesztési Tervet³⁹ is kiadtak a 2017-2026 közötti periódusra, amely a folyamatosan romló biztonsági környezetre hivatkozva célul tűzte ki a fegyveres erők mobilitásának és tűzerejének a fejlesztését, illetve azt, hogy 4000 főre növeljék a toborozottak számát (a jelenlegi 3200 főről), melynek értelmében az adott évben született férfiak fele fog majd katonai szolgálatot teljesíteni. 2026-ra célul tűzték ki az 1. gyalogos dandár nehézfegyverzettel történő felfegyverzését, valamint a 2. könnyű gyalogos dandár teljes körű gépesítését.

Az 500 fős légierőnek csak pár darab könnyű szállítórepülőgépe és helikoptere van, a 400 fős haditengerészet pedig néhány aknatelepítő és aknaelhárító hajóval rendelkezik. A szárazföldi erők 2 könnyű dandárból állnak, melyek kis számú harckocsival és páncélozott csapatszállító

járművekkel vannak felszerelve. Az ukrán válság után, 2015-ben újra bevezették a sorkötelezettséget a 6600 fős aktív létszám bővítése érdekében, 2018-tól pedig már a nők is teljesíthetnek katonai szolgálatot - bármilyen pozícióban -.⁴⁰ Az észtpártok között 2012 óta konszenzus van abban a tekintetben, hogy a védelmi költségvetésnek igenis el kell érnie a GDP 2 százalékát.⁴¹ Ahogyan azt az 1. táblázat is mutatja, a kiadások 2014-ben már majdnem elérték ezt a szintet, s azóta is folyamatosan e szint körül mozognak.

Észtországban nem csak a beszerzésekre, de a kiberképességek és az infrastruktúra fejlesztésére is jelentős kiadásokat fordítanak: itt található a NATO kibervédelmi kiválósági központja; 2014-ben az észtkormány új légibázist bocsátott a baltikumilégtérrendészeti misszió rendelkezésére; 2016-ban pedig az itt tartózkodó NATO-harccsoport számára hozott létre laktanyákat.⁴²

2014 óta a beszerzések volumene is jelentősen növekedett. Modern, önirányító, „tüzelj és felejtsd el” elven működő Javelin páncéltörő rakétarendszert vásároltak a gyalogság és a fegyveres erők önkéntes erejét jelentő Védelmi Liga egységei részére.⁴³ 2014-ben 44 darab CV 9035NL gyalogsági harcjárműről kötöttek szerződést,⁴⁴ 2016-ban pedig 35 darab használt CV-90 Mk I páncélozott gyalogsági harcjárműről.⁴⁵

Az ország már 2007 óta rendelkezik Mistral légvédelmi rakétarendszerrel, 2015-ben újabb Mistral-3-asok beszerzésére került sor;⁴⁶ idén pedig további Mistral-3 rövid hatótávolságú légvédelmi

rendszer vásárlásáról állapodtak meg a francia MBDA vállalattal.⁴⁷ A tüzérség modernizálásának az érdekében 2017 folyamán egy tucat önjáró 155 mm-es, K9 Thunder típusú önjáró löveget vásároltak Dél-Koreától. A tervek szerint 2026-ig pilóta nélküli légi járműveket is beszereznek a katonai hírszerzés és a korai figyelmeztető rendszerek támogatása céljából, továbbá a húsz éve használatban lévő Galil és AK4 gépkarabélyokat, illetve más kézfegyvereket és könnyű gépfegyvereket is lecserélik a könnyebb, NATO-szabványoknak jobban megfelelő és modernebb verziókra.⁴⁸ 2018 második felében pedig megérkezett a légierőhöz két darab M28 Skytruck szállító repülőgép, amelyeket az Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériuma ajándékozott Észtországnak az EDA-program keretében.⁴⁹

Litvánia

Litvánia Észtországhoz hasonló adottságokkal és katonai képességekkel rendelkezik. Az ország 2015-ben szintén újra bevezette a sorkötelezettséget, az ukrainai helyzetre való tekintettel pedig gyorsreagálású erőt állított fel a hibrid fenyegetések elhárítására.⁵⁰ Ugyanebben az évben Vilnius létrehozta a Nemzeti Kibervédelmi Központot, 2016-ban pedig új Katonai Stratégiát fogadott el.⁵¹ Ebben elsődleges fenyegetésként Oroszország növekvő katonai erejét jelölte meg, a hagyományos katonai támadást pedig már nem csak elméleti lehetőségként kezelte. Biztonságának zálogát a NATO-ban és

az amerikai erők európai jelenlétében látta és látja, amelyet európai uniós tagsága egészít ki. A 2017-es új Nemzeti Biztonsági Stratégia⁵² és a védelempolitika Fehér Könyve⁵³ című dokumentumok megerősítették ezen elképzeléseket, hangsúlyozva, hogy Vilnius nem tekint egy államra sem ellenségként, de az információs és kiberfenyegetéseket kiemelt veszélyforrásnak tekinti.

A 2016 és 2021 közötti időszakra kiadott védelempolitikai kormányzati iránymutatás értelmében a meglévő gépesített dandár átfegyverzése mellett a második könnyű dandár gépesítése is megtörténne.⁵⁴ 2017 és 2022 között pedig 2,5 milliárd eurót szánnak a fegyveres erők modernizációs beszerzéseire. A GDP-hez viszonyított védelmi költségvetés arányát Litvánia 2014 óta megduplázta, és 2018 után is folyamatosan növelni tervezi. A litván Lövész Egyesület paramilitáris szervezetének bevonásával, illetve a különféle információs és figyelemfelkeltő kampányokkal pedig a lakosság ellenállóképességét igyekeznek erősíteni.⁵⁵

A hagyományos elrettentési, illetve területvédelmi képességeket az ország önmaga nem képes hitelesen és hatékonyan ellátni, ezért ezen feladatokban Vilniusnak a NATO tagországainak képességeire kell támaszkodnia. A fegyveres erők aktív létszáma nagyobb, mint a többi balti államé – 18.350 fő –, de egy légvédelmi dandárból álló légierője csak néhány könnyű támadógéppel, szállítórepülőgéppel és helikopterrel rendelkezik. 680 fős haditengerészete pedig

az észtekhez hasonló képességekkel bír. A szárazföldi erők két könnyű dandárból állnak, amelyek páncélozott csapatszállítókkal rendelkeznek.⁵⁶

A haderőfejlesztés érdekében a meglévő, Németországtól 2000 és 2006 között vásárolt M113A1-esek és A2-esek mellé 2016-ban Spike-LR páncéltörő rakétákkal felszerelt Boxert⁵⁷ és M577 gyalogsági harcjárműveket⁵⁸ szereztek be a szárazföldi erőknek. 2014-ben Javelin páncéltörő rakétarendszert vásároltak az USA-tól,⁵⁹ és megvették negyedik *Flyvefisker*-osztályú járőrhajójukat Dániától a haditengerészeti képességek fejlesztése céljából.⁶⁰ 2017-ben Norvégiától két üteg átfegyverzésére elegendő, mobil közepes hatótávolságú NASAMS-2,⁶¹ 2014-ben pedig vállról indítható, kis hatótávolságú, lengyel gyártmányú Grom csapat légvédelmi rendszereket szereztek be,⁶² továbbá 2018-ban részkitöltő rövid hatótávolságú megfigyelő radart rendeltek.⁶³ Vilnius középhatósági tervei között három nagyhatótávolságú radarrendszer és könnyű harcászati terepjárók beszerzése is szerepel.

Lettország

Lettország rendelkezik a legkisebb katonai erővel a három balti állam közül, így védelme kiemelt mértékben függ a NATO-tól. A lett kormány 2015-ben új Nemzeti Biztonsági Koncepciót dolgozott ki, amelyben az európai biztonsági környezet romlását és az orosz agresszió felélénkülését azonosította kiemelt veszélyforrásokként. A koncepció szerint

további fenyegetést jelent, hogy Oroszország a hibrid hadviselés eszközeivel próbálja befolyásolni a lett lakosságot. Ezért a dokumentum a reagáló képesség erősítését, a jelenlegi eszközök korszerűsítését és az újak beszerzését jelölte ki célnak, fejlesztve a határvédelmet és az önvédelmi képességeket.⁶⁴ A 2016-os Nemzeti Védelmi koncepció ezen megállapításokat erősítette meg, továbbá kiemelte, hogy a védelmi költségvetést 2018 után is a GDP 2 százaléka körül tartják majd, miután az elmúlt négy évben megduplázták az erre szánt összeget.

Légi és haditengerészeti erői a szomszédjaihoz hasonló képességekkel rendelkeznek: An-2-es könnyűrepülőgépek, Mi-17-es szállító helikopterek, valamint helyi gyártású járőrhajók és holland aknaelhárítók alkotják az eszközparkot. A fegyveres erők mintegy 5300 fős aktív létszámából a szárazföldi csapatok egy könnyű dandárral rendelkeznek, amelynek gerincét a brit rendszerből 2010-ben kivont Scorpion járműcsalád alkotja.⁶⁵

Az egyetlen dandár gépesítése érdekében 2015-ben 20 használt Scimitar és 103 Spartan páncélozott járművet szereztek be,⁶⁶ valamint 47 M109A5-ös önjáró tarackot 2017-ben.⁶⁷ 2018-ban pedig a Polaris-tól rendeltek MRZR 2, SPORTSMAN 6x6 és MV850 járműveket,⁶⁸ hogy fokozzák a mobilitási képességet. Tervezik még drón egységek létrehozását is a felderítő képesség növelésére, valamint a vezetési-irányítási rendszer és a hibrid fenyegetéseket elhárító képességek fejlesztését.⁶⁹

A Visegrádi Együttműködés – V4

Az 1991-ben, eredetileg három közép-európai ország által megalakított, majd Csehszlovákia 1993-as felbomlásával már négy országot magába foglaló Visegrádi Együttműködés – V4 napjainkra Közép-Kelet-Európa egyik leginkább elmélyülő kooperációja lett. Az együttműködés célja eredetileg az volt, hogy az újonnan felszabadult, volt szocialista országok közösen tudjanak fellépni az euroatlanti integráció érdekében, melyben hosszútávon biztonságuk garanciáját látták. A védelem területén a Varsói Szerződés korábbi tagjaiként haditechnikai eszközeik műszaki színvonala jelentősen elmaradt a nyugat-európai szinttől, továbbá biztonsági szektoruk reformja és a sorozott hadsereg professzionális, szerződéses katonákból álló haderővé alakítása is a hidegháború óta eltelt évtizedek egyik legkomolyabb védelempolitikai kihívását jelentette számukra. Mindegyik országra máig jellemző, hogy katonai eszközeik nagy része a szovjet érából maradt vissza, így a V4-en belül a védelmi együttműködés ezen a területen nagy potenciált teremtett. 1999-ben Lengyelország, Csehország és Magyarország a NATO tagjává vált, Szlovákia csak később, 2004-ben, amely évben a négy ország egyszerre csatlakozott Európai Unióhoz.

A közép-európai államok együttműködését azonban az ukrán válság utáni belső feszültségek megnehezítették.⁷⁰ Míg Lengyelország, amely közvetlenül is határos Oroszországgal, egyfelől a történelmi

tapasztalataiból adódóan, másfelől pedig Moszkva egyre intenzívebbé váló térségbeli tevékenysége – elsősorban a hibrid hadviselés és fegyverkezés terén – okán jóval nagyobb fenyegetésként azonosította a kialakult helyzetet, mint a három másik visegrádi ország. Szlovákiában és Magyarországon inkább az akkoriban súlyosbodó menekültválság és a déli országhatárok fizikai védelme, valamint az országok Moszkvától való energiafüggésének a mértéke határozta meg jelentősen az orosz fenyegetés észlelését. Ezt Budapest esetében csak az ukrainai magyar kisebbség helyzetéért érzett aggodalom tudta némileg módosítani. Habár mind a négy állam egyetértett a walesi NATO-csúcs intézkedéseivel, Lengyelországot kivéve, a V4-ek csak mérsékelt haderőfejlesztésbe fogtak bele, és védelmi költségvetésüknek csak fokozatos – és általában kis mértékű – emeléséről döntöttek.

Lengyelország

Lengyelország biztonságérzetét történelmi tapasztalatai és földrajzi adottságai határozzák meg. A múltban Oroszország számos alkalommal tett expanzív lépéseket és kötött háborús szövetségeket Lengyelország területi integritásának a rovására, sőt, a kalinyingrádi exklávéba telepített nehézfegyverzet,⁷¹ az azzal párhuzamosan megjelenő orosz asszeratív jellegű fellépéssel régóta nyugtalanítja Varsót. Nehezíti a helyzetet, hogy Moszkva itt állomásoztatja balti flottáját, és az európai rakétavédelmi tervekre válaszként többször rövidhatótávolságú

Iskander rakéták telepítésével fenyegetett, amely lépésre végülis sor került az utóbbi években.⁷² Lengyelország védelmi költségvetése – ellentétben a többi V4-országgal – az orosz vezetéssel szembeni gyanakvása miatt nem esett vissza a felére a Szövetséghez való csatlakozása után,⁷³ és ahogyan azt az 1. táblázat is mutatja, már 2014-ben a GDP 2 százaléka körül mozgott. A 2008-as grúz háború a balti államok mellett Lengyelországot érintette a legérzékenyebben, mivel alá támasztotta Varsó félelmét abban, hogy Moszkva agresszív lépésekre is hajlandó a közel-külföldként kezelt területeken.

Ekképpen Varsó örömmel vette, amikor Washington Patriot rakéták telepítését ajánlotta fel,⁷⁴ és amikor rakétavédelmi bázist hozott létre az ország területén. Továbbá, Varsó 2008-tól egy olyan katonai modernizációs programot indított el, amelyet nagyban segített, hogy a gazdasági világválság csak kis mértékben érintette az országot.⁷⁵ Ekkoriban zajlott le az új katonai parancsnoki struktúra bevezetése és a hidegháború befejezése óta a legnagyobb védelmi beszerzési program is, amelynek keretében a szárazföldi erők és a légierő korszerűsítését kezdték meg. Ekkor szerezték be a modern Leopard-2A4/5 harckocsikat és érkeztek meg az F-16 vadászpilótáknak.⁷⁶

Stratégiai szinten a 2015-ös választást követően az új kormány ígéretet tett a védelmi költségvetés növelésére, hogy az 2020-ra elérje a GDP 2,2 százalékát, 2030-ra pedig a 2,5 százalékát.⁷⁷ 2014 óta a védelmi költségvetés 2 százalék körül ingadozik, ahogyan azt az 1. táblázat

mutatja. 2016-ban a hazai védelmi ipar megerősítése került az előtérbe, így az állami tulajdonban lévő PGZ vállalat kiemelt figyelmet kapott a katonai beszerzések tekintetében. Ugyanebben az évben a kormány bejelentette, hogy egy 53 ezer fős területvédelmi erőt és 17 könnyű gyalogsági dandárt hoz létre, amelyek feladata a kritikus infrastruktúra és a nem hagyományos hadviselés elleni védelem. A stratégiai védelmi felülvizsgálat eredményeként 2017-ben jelent meg Lengyelország Biztonsági Koncepciója, amely Oroszországot közvetlen fenyegetésként azonosította, célul pedig a hozzáférést gátló/terület-megtágadó (A2/AD) rendszerek megerősítését és a megfelelő elrettentő képesség fejlesztését tűzte ki 2026-ra. Lengyelország egy balti-fekete-tengeri blokkot szeretne létrehozni az orosz fenyegetés ellensúlyozására, amelyben a Visegrádi Együttműködésnek központi jelentősége lenne, ugyanakkor a fent említett okok miatt ennek megvalósulása kevésbé valószínű.⁷⁸ Új modernizációs program mindezek ellenére nem született, csak a 2013-2022 közötti dokumentumot írták át, mivel a pénzügyi korlátok miatt az ott kijelölt fejlesztéseknek nem mindegyike teljesült.

Lengyelország az új nyugati eszközök vásárlásával a V4-ek közül a legfejlettebb katonai erővel rendelkezik, a fegyveres erők eszközeinek nagy része azonban a szovjet időkből maradt vissza. 61.200 fős szárazföldi ereje, amely tizenegy páncélos és gépesített, illetve két légi manőverező dandárból áll, robusztus harckocsiparkot birtokol, ahol Leopard

típusú járművei mellett nagyrészt T-72 típusú, valamint annak továbbfejlesztett változata, a PT-91 Twardy harckocsikból áll. Ugyanez igaz a mintegy 1600 darabos gyalogsági harcjármű állományára, amelyből csak mintegy 300 darab a modern, finn licenc alapján gyártott, saját gyártmányú Rosomak páncélozott jármű, a többi mind szovjet eredetű BMP-I és BRDM-2 harcjármű. A 18.700 fős légierő hét vadászrepülő és két szállítóhelikopter századból, valamint egy légvédelmi dandárból áll, amelynek bár modernebb elemei az F-16C/D vadászrepülőgépek, az eszközök többsége még szintén szovjet gyártmányú. A legkisebb létszámú haditengerészet – 7400 fő – öt harcászati tengeralattjárót, hat hadihajót és számos aknamentesítő, kétéltű és támogató hajót birtokol.⁷⁹

A 2008-ban beindult katonai korszerűsítési programot még sürgetőbbé tette az ukrán konfliktus, így a szovjet eszközök okozta hátrány kiküszöbölése mellett 2014-től a finomhangoláson volt a hangsúly. A szárazföldi erők harci támogató erejének növelése érdekében az elmúlt években 120 darab Krab⁸⁰, 64 darab RAK⁸¹ és 120 darab K9 Thunder típusú önjáró löveget vásároltak.⁸² A hazai védelmi ipart támogatandó és AHS Krab nevet viselő löveg – amely angol, francia, német és dél-koreai elemeket is tartalmaz – az első 36 példány kivételével lengyelországi gyártással készül el.⁸³

A tűzerő- és az A2AD képességek fejlesztése érdekében számos modernebb eszköz beszerzése is megtörtént: az AIM-120 AMRAAM közepes hatótávolságú

és AGM-158A/B JASSM rakétákat mind 2014 után vásárolták.⁸⁴ 2017-ben HIMARS tüzérségi rendszert is vásároltak volna, de pénzügyi okok miatt a beszerzés még függőben van,⁸⁵ 2018-ban azonban Lengyelország szerződést kötött Patriot légvédelmi rendszer vásárlásáról a kalinyingrádi fenyegetés ellensúlyozása érdekében.⁸⁶ A haditengerészet csapásmérő képességének fejlesztésére az ország AShM rakétákat kapott⁸⁷, illetve két Project 258 Kormoran II és egy Ratownik-osztályú hajót is rendelt.⁸⁸ Tervezik még ötödik generációs vadászrepülőket, új generációs harckocsik és támadó helikopterek beszerzését egyaránt. Az elavult szovjet Mi-24D flotta lecserélésére Varsó már több pályázatot is kiírt, végül azonban ezek mindig visszavonásra kerültek, jelenleg egy 2022-re kitűzött vásárlási időpont van érvényben.⁸⁹ Nem jobb a helyzet a szállítóhelikopter flotta terén sem, amely esetében – számos sikertelen beszerzési és pályázati kiírást követően, a lengyel védelmi miniszter legutóbbi halasztási döntésének értelmében – a jelenlegi flotta élettartamának meghosszabbításáról született döntés.⁹⁰

Csehország

Csehország fegyveres erőinek létszáma jelenleg 23.200 fő, amely haderő a NATO helyi erőit tekintve jól kiképzett, felszerelése azonban hiányos a kapacitás és a képességek terén egyaránt, amelynek oka az ország védelmi költségvetésének sokáig alacsony szintjére vezethető vissza.⁹¹ Az új kihívásokra

reagálva 2017-ben megalkották az új Védelmi Stratégiát,⁹² amely a 2015-ös Nemzeti Biztonsági Stratégia⁹³ megállapításait erősítette meg. A dokumentum szerint a NATO áll Csehország védelmének középpontjában, és nem valószínű a közvetlen katonai támadás az ország ellen – Oroszország agresszív lépései miatt azonban a biztonsági helyzet kifejezetten romlott Európában. Az ország védelmét a dokumentum három pillérre alapozza: a nemzeti védelmi rendszerre, a megfelelő védelmi képességekre a NATO kollektív védelmi keretén belül, valamint az állampolgárok aktív részvételére a védelmi tevékenységekben. Prága esetében jól azonosítható, hogy alapvetően csak a walesi csúcs hatására kötelezték el magukat a védelmi költségvetés emelése mellett, bár így is csak a GDP 1,4 százalékát tűzték ki célul 2020-ra, s majd 2027-ig igyekeznek elérni a NATO által elvárt 2 százalékot. A vállalás ugyanakkor nagy eredménynek mondható, hiszen 2014 óta az erre szánt összegek a GDP 1 százaléka körül mozogtak.

Csehország esetében is megfigyelhető az a trend, hogy évek óta igyekeznek modernizálni a haderő felszereléseit, amelynek alapvető célja az orosz alkatrészek-től való függés csökkentése és a NATO rendszerekkel történő együttműködési (*interoperability*) képességeinek növelése. 2025-ig szerkezetátalakítást terveznek két fázisban, amelynek első részében a toborzásra és beszerzésre, 2020-tól pedig a meglévő képességek modernizációjára és a védelmi struktúra fejlesztésére koncentrálnak.⁹⁴ Ezt a 2015-ös Cseh

Fegyveres Erők Konceptiója 2025 c. dokumentumban fektették le⁹⁵, amelynek részletesebb értelmezését az ugyanebben az évben kiadott Hosszútávú Védelmi Fejlesztési Irányelvek 2030-ig c. dokumentum tartalmazza.⁹⁶ Ebben kihangsúlyozták a kibervédelem és a katonai hírszerzés fejlesztésének a fontosságát, valamint a toborzás hatékonyabbá tételét. A haderő létszámát 30 ezer főre szeretnék emelni, s mivel sok alakulathoz alacsony volt a feltöltöttségi szint, 2016-ban tartalékos rendszert hoztak létre.

A szárazföldi erők egy páncélozott és egy gyorsreagálós dandárból állnak, amelyek főként cseh és szovjet harcokocsikkal, valamint kételtű gyalogsági harcjárművekkel vannak felszerelve. A légierő 44 harc képes repülőgépe közül a lízingelt Gripen vadászpilóta és a nyugati szállító gépek a legmodernebbek, a három századból álló helikopterflottát azonban nagyrészt saját gyártású eszközök teszik ki.

A beszerzések terén a mobilitás növelése érdekében Tatra T-810 platós teherautókról, valamint Pandur II járművekről kötött szerződést Csehország a Tatra Defence Vehicle vállalattal.⁹⁷ 2017 folyamán TITUS és LMV páncélozott járműveket, illetve C-295 szállítórepülőket és RBS-70 Mk-3 Bolidet hordozható föld-levegő rakétákat rendelt, de ezen vásárlások még nem tekinthetők véglegesnek.⁹⁸

A modernizáció és az interoperabilitás növelése érdekében sor került a cseh légierő Gripen vadászpilótáinak szoftveres korszerűsítésére is.⁹⁹ Az orosz/szovjet haditechnikai eszközök lecserélése érdekében

új 120 mm aknavető rendszerek,¹⁰⁰ páncélozott járművek¹⁰¹ és rövid hatótávolságú légvédelmi rendszer vásárlása került a napirendre.¹⁰² Kiküldésbe helyezték még ScanEagle pilótánélküli repülőgépek beszerzését 2019-ig, továbbá megfigyelő, illetve harc drónok vásárlását összesen egy milliárd cseh korona értékben 2025-ig.¹⁰³ Ezen felül a cseh vezérkari főnökség a modernizációhoz nélkülözhetetlennek tartja 12 darab új többfunkciós helikopter, 8 darab MADR radar, 52 darab önjáró nehézfegyver és 210 darab harcjármű vásárlását összesen hét különböző változatban.¹⁰⁴

Szlovákia

A szlovák fegyveres erők történelmi örökségük folytán főként mára elavult szovjet felszereléssel rendelkeznek. Az aktív létszám 15.850 fő, ennek majdnem harmadát a szárazföldi erők teszik ki, amely egy gépesített és egy páncélozott dandárból áll. A légierő egy vadászpilóta és két szállítóhelikopter századdal rendelkezik, amelynek központi részében a Black Hawk és C-27J gépek a legmodernebbek. A szovjet érából fennmaradt eszközök túlsúlya miatt jelenleg is zajlik a légierő könnyű és közepes szállítóhelikoptereinek cseréje, illetve modernizációja.¹⁰⁵

A stratégiai dokumentumokat több mint tíz év után 2017-ben frissítették:¹⁰⁶ az új védelmi stratégia 2020-ig a védelmi költségvetést a GDP 1,6 százalékára, 2024-ig pedig a 2 százalékára tervezi emelni,¹⁰⁷ mivel a csehekhez hasonlóan a

2014 és 2018 közötti időszakban az erre szánt összegek a GDP 1 százaléka körül mozogtak. Továbbá, a Hosszútávú Fejlesztési Terv 30 milliárd eurót szán a védelmi fejlesztésekre 2030-ig.¹⁰⁸ Az új Katonai Stratégia azon célokra és feladatokra reagált, amelyeket az előző dokumentum elfogadása óta nem sikerült teljesíteni, mint például a katonai képességek átfogó modernizációját a forráshiány miatt.¹⁰⁹ A stratégiák kiadását megelőzően, 2016-ban egy Fehér Könyvet adtak ki a védelemről, amely bár kijelentette, hogy az európai biztonsági környezetben nagy változás következett be, a keleti fenyegetést nem azonosította elsődleges kihívásként. Célul a stratégiai keretrendszer megújítását, a védelmi költségvetés és a katonai személyi állomány megemelését tűzte ki, prioritásként pedig a lakosság felkészítését az új kihívásokra, a hazai védelmi ipar megerősítését és a légierő korszerűsítését jelölte meg.¹¹⁰

A pénzügyi korlátok azonban a katonai beszerzési lehetőségeknek is gátat szabnak. A MiG-29 vadászrepülő flotta teljeskörű cseréje évek óta napirenden volt, de azt folyamatosan elhalasztották. A szlovák kormány végül a svéd Gripen és az amerikai F-16 vadászrepülőkről szóló ajánlatok közül 2018 júliusában az amerikai lehetőség mellett döntött, 14 darab F-16-ost rendelt meg közvetlenül a tengerentúli adminisztrációtól.¹¹¹

A helikopter-modernizáció keretében kilenc darab UH-60 M Black Hawk helikoptert vásároltak szintén az Egyesült Államoktól,¹¹² sőt, 2017 tavaszán további kilenc darab Bell 429-es könnyű

szállítóhelikopter beszerzéséről is döntés született.¹¹³ Szlovákiában már jelenleg is használatban van a géptípus, elsősorban a rendőrségi és légi kutató-mentő szerep-körben. A légierő szállítókapacitásának növelése és a hadrendből már kivont An-26-os típus pótlása érdekében Pozsony egy 2014-es megállapodással 2 darab olasz C-27J Spartan teherszállító repülőgépet vásárolt,¹¹⁴ illetve egy 2018. májusi döntés értelmében a szlovák fegyveres erők 25 darab, hazai gyártású Zuzana-2 önjáró tarackot szereznek majd be.¹¹⁵ Tervezik még 17 darab 3D radar beszerzését 155 millió euró értékben 2018 és 2025 között,¹¹⁶ továbbá 1,2 milliárd eurót szának 8x8 és 4x4 gumikerekes harcjárművek vásárlására 2024-ig, amelyek gyártásába a hazai védelmi ipart is bevonnák.¹¹⁷

Magyarország

A stratégiai tervezés – és legfőképpen a stratégiai dokumentumok artikulálásának – terén Magyarország elmaradással küzd, 2016 óta készül az ország új Nemzeti Biztonsági Stratégiája, jelen sorok írásakor még mindig a 2012-es dokumentum van érvényben. A magyar kormány elsődleges fenyegetésnek a migrációs hullámot és a terrorizmust tartja, így ennek szellemében a hadsereg 2015 és 2018 között részt vett a határellenőrzésben a rendészeti szervek mellett, egyfajta támogató szerepkörben, valamint a Magyar Honvédség kapta meg a déli határzár megépítésének feladatát is.

2016-ban új haderőfejlesztési programot jelentettek be Zrínyi 2026 néven,

amelynek keretében a védelmi költségvetést 2024-ig a GDP 2 százalékára emelik – az elmúlt években ez az összeg a GDP körülbelül 1 százalékának felelt meg, Csehországhoz és Szlovákiához hasonlóan. Ezen felül a program keretében a 2010-ben létrehozott önkéntes tartalékos rendszert 20 ezer főre növelik majd, többfunkciós szállítórepülőgép flottát hoznak létre, és modern helikoptereket szereznek be.¹¹⁸

Magyarországra is jellemző, hogy szárazföldi erőinek felszerelése nagy részben a szovjet időkből maradt vissza, az eddigi modernizációs terveket forráshiány miatt többször elhalasztották. A 10.450 fős szárazföldi erő két gépesített dandárjának eszközparkját jelenleg BTR-80A páncélozott szállítójárművek jelentik a mintegy tucatnyi T-72M1 harckocsi és a D-20-as ágytarack mellett. A légierő egy századnyi lízingelt Gripen C/D vadászbombázóval rendelkezik, a szállító helikopter flotta pedig jelenleg – ha nem is túl sokáig, de – a hosszú évek óta leváltásra váró Mi-8/17 típusú gépekből áll. A légvédelmet Magyarországon a szovjet 2K12 Kub és a 1990-es évek végén rendszeresített francia Mistral rövidhatótávolságú légvédelmi rendszerek látják el.¹¹⁹

A szövetségi szolidaritás jegyében Budapest a baltikumi légtérrendészeti misszióban való részvétel mellett¹²⁰ 2014 óta a szlovén légtér ellenőrzésében is részt vállal, mint a térség egyetlen negyedik generációs vadászgépekkel rendelkező állama.¹²¹ A növekvő forrásoknak köszönhetően azonban 2016-ban Zlin-osztályú kiképzőrepülőgépek beszerzése valósult meg,¹²² majd 2018-ban két darab

használt Airbus A-319 csapatszállító repülőgépet is kapott a légierő.¹²³ A helikopter flotta tekintetében élettartam-növelési szándékkal felújították a Mi-8/17-es¹²⁴ és a 2012-ben már kivont Mi-24 harcihelikoptereket – egy 25 milliárd forintos beruházás keretében –.¹²⁵ 2018-ban két fontos döntés is született a légierő forgószárnas eszközparkjának korszerűsítése érdekében. A Honvédelmi Minisztérium még június folyamán döntött 20 darab Airbus H145M könnyű, többcélú helikopter beszerzéséről, amelyek az ún. HForce fegyverrendszerrel képesek lesznek majd könnyű harctámogató feladatok végrehajtására is.¹²⁶ Az év végén pedig további 16 darab vadonatúj, kategóriájában az egyik legkorszerűbb típusnak számító Airbus H225M közepes helikopter megvásárlását jelentette be Budapest. A hadiipar fejlesztése érdekében 2018 tavaszán Magyarország a cseh Česká Zbrojovka Export vállalattal írt alá licenszszerződést, amelynek első fázisában kézfegyverek összeszerelését, 2019-től pedig azok teljes gyártását az ország területén végzik majd.¹²⁷

Jelen tanulmány kéziratának lezárásakor újabb komoly beruházást jelentett be a Honvédelmi Minisztérium.¹²⁸ A Krauss-Maffei Wegmann vállalatcsoporttal kötött szerződés értelmében 44 darab új gyártású Leopard 2A7+ és 12 darab használt Leopard 2A4 kiképzési célra vásárolt harckocsikkal, 24 darab 155mm-es PzH 2000 önjáró tüzérségi löveggel, továbbá az ezekhez tartozó kiegészítő eszközökkel és szolgáltatásokkal gyarapodik a Magyar Honvédség.

A beszerzések megvalósulásával kijelenthető, hogy nem csupán a hosszú évek óta húzódó forgószárnyas állomány cseréjére tett pontot Magyarország, hanem a H145M és a H225M helikopterek beszerzése révén egy csapásra a térség legmodernebb és legnagyobb ilyen jellegű erejét fogja birtokolni, amely óriási előrelépés az elavult Mi-8/17 flottához képest. Hasonló minőségi ugrásról beszélhetünk a szárazföldi erők esetében is, hiszen az új harceszközök nem csupán eszközfejlesztést, hanem képességpótlást is jelentenek a magyar haderő számára. A Zrínyi haderőfejlesztési program feladata kell, hogy legyen a jövőben a jelenlegi beszerzések végrehajtása mellett a korszerűtlen légvédelmi rendszer modernizálása és a 21. századi követelményekhez jobban alkalmazkodó gumikerekes páncélozott szállítóeszközök beszerzése is.

Fekete-tengeri térség

A hidegháború alatt Románia és Bulgária a szovjet befolyási övezet részét képezték, a Varsói Szerződés megszűnése és a kommunista rezsimek összeomlását követően a térség államai a V4-ekhez hasonlóan az euroatlanti integrációt szorgalmazták. Románia és Bulgária 2004-ben váltak NATO-, 2007-ben pedig EU-tagokká. Geopolitikai helyzetükből adódóan a fekete-tengeri térség és a Balkán stabilitása elsődleges, közös biztonságpolitikai kérdés a két ország számára, ezért a NATO-t érintő déli és keleti fenyegetés is közvetlen hatással van mind Szófiára, mind Bukarestre egyaránt.

A Fekete-tenger stratégiai jelentőségű az európai energiaellátás és az orosz export szempontjából, hiszen a tengeren keresztül érkezik a kaszpi-térség és az orosz olaj-, illetve gázexport nagy része a mediterrán régiókba.¹²⁹ A NATO számára a Fekete-tenger geopolitikai jelentőségét leginkább Törökország biztonsága és a két tengeri szoros feletti ellenőrzés megtartása jelenti. Ugyanakkor geopolitikai szempontból Oroszország számára más jelentőséggel is bír: Moszkva a közel-külföldként definiált régióra különös biztonságpolitikai pufferezónaként tekint, melyet a grúz háború és a krími annexió is alátámaszt. Míg az ukrán válságot követően a balti államok egyöntetűen a szövetség katonai jelenlétének erősítését kérték, a fekete-tengeri országok megosztottak maradtak az előretolt jelenlét kérdésében.¹³⁰

Románia szorgalmazta a NATO-erők telepítését, így egy többnemzeti dandárt hoztak létre az országban, Bulgária azonban szorosabb politikai és gazdasági kapcsolatokat is ápol Moszkvával, így belpolitikai viták sora alakult ki mind az Oroszország elleni szankciók, mind a fekete-tengeri NATO-jelenlét kapcsán.¹³¹ Mára azonban Moszkva asszertív hozzáállása miatt mindkét ország elkötelezett a szövetség politikája mellett, így például a NATO megerősített légtérrendészeti művelete keretében Bulgária és Románia légvédelmét is szövetséges erők erősítik.¹³²

Románia

A NATO keleti szárnyának tagországai közül – Lengyelország után – Románia rendelkezik a második legnagyobb létszámú haderővel, a többi keleti tagállamhoz hasonlóan azonban ennek felszerelését is még nagyrészt a szovjet időkből fennmaradt eszközök alkotják. Elmondható ugyanakkor, hogy az ukrán válság hatására Románia nagyobb hangsúlyt fektetett a beszerzésre és a modernizációra. A modernizációs nyomás talán az elavult eszközparkkal rendelkező légerőn a legnagyobb. Ezt némileg ellensúlyozandó, Románia is tagja lett a 2008-ban létrehozott Stratégiai Légiszállítási Képesség (*Strategic Airlift Capability, SAC*) programjának.¹³³ Az ország légiereje négy vadász- és támadó-, valamint két szállítórepülőgép századdal és öt szállítóhelikopter századdal rendelkezik, melyek modernebb eszközei a F-16AM/BM vadász- és az Alenia C-27J Spartan szállítórepülőgépek. 36 ezer fős szárazföldi ereje öt gépesített és három könnyű dandárból áll, amelyek nagyszámú román gyártmányú harckocsival és szovjet tüzérségi eszközzel vannak felszerelve. Románia – a NATO keleti szárnya számára kiemelten fontos – haditengerészete huszonhét hadihajót és számos támogató, illetve aknaelhárító hajót birtokol.¹³⁴ Románia egyetlen tengerallattjáróját azonban NATO csatlakozásakor kivonták a hadrendből, de idén a védelmi miniszter bejelentette, hogy új hazai gyártású tengerallattjáró programot indítanak.¹³⁵

Stratégiai szinten a 2015-ös Fehér Könyv a hagyományos katonai támadást

nem tartja valószínűnek Románia ellen, ugyanakkor utal az orosz fenyegetésre főként a fekete-tengeri régió és a befagyott konfliktusok kapcsán.¹³⁶ A 2016-ban kiadott Védelmi Stratégia ezek mellett a kibertámadásokat és a terrorizmust nevesíti a fenyegetésként, illetve legalább a GDP 2 százalékának megfelelő védelmi költségvetést irányoz elő az elkövetkező 10 évre.¹³⁷ Viszonyításként, 2014-ben ez az összeg a GDP 1,35 százaléka volt, amely mára már 2 százalék körülire növekedett. A legfrissebb Katonai Stratégia a fekete-tengeri A2/AD képességek fejlesztését tartja a legnagyobb kihívásnak Románia biztonsága szempontjából, prioritásként a személyi állomány fejlesztését, a meglévő katonai képességek modernizációját és az új eszközök beszerzését jelölte meg.¹³⁸

Az amerikai ballisztikus rakétavédelmi program keretében 2014-ben a Deveselu bázison nyílt meg az USA Tengerészeti Támogató létesítménye, továbbá az AEGIS Ashore elnevezésű, szárazföldi telepítésű ballisztikus rakétavédelmi rendszer telepítésére is sor került, amely 2018-tól már működőképpé is vált.¹³⁹ Ezek az intézkedések jól mutatják, hogy a krími annexió után az ország igyekezett minden amerikai javaslatot elfogadni annak érdekében, hogy az amerikai-román politikai kapcsolatok megerősödjenek. Így a két ország együttműködése rendkívüli mértékben – egyedül Lengyelországhoz mérhető módon – elmélyült az utóbbi időszakban.

A román modernizációs lépések ebből kifolyólag leginkább az amerikai haditechnikai beszerzéseket preferálják, ennek

valószínűsíthetően politikai okai vannak. Az elmúlt években a haderőfejlesztés részeként gumikerekes Piranha III¹⁴⁰ és Piranha V¹⁴¹ típusú páncélozott személyszállítókat vásárolt Bukarest. Utóbbi esetében a General Dynamics European Land Systems-szel kötött megállapodás részeként a román fegyveres erők részére közel 1 milliárdos üzlet keretében 227 darab eszközt szállít az amerikai partner, méghozzá hat különböző konfigurációban. Nagy visszhangot váltott ki az amerikai Patriot PAC-3 rendszer légvédelmi rendszer megvásárlása,¹⁴² valamint a HIMARS és a GMLR rakétarendszerek beszerzése 2018-ban.¹⁴³

2017 őszén tárgyalásokba kezdtek a korábban Portugáliától megvásárolt, használt 12 darab F-16AM/BM vadászpilóta nélküli további F-16-osok vásárlásáról.¹⁴⁴ Az Airbus Helicopters vállalattal kötött megállapodás értelmében pedig Cougar szállító helikopterekkel váltják majd le az elavult IAR-330 SOCAT és Puma flottát,¹⁴⁵ sőt, a 2017-es kormányzati stratégia értelmében 2020-ra lecserélik a MiG-21-es flottát, valamint új korvetteket és harci helikoptereket is vásárolnak.

Bulgária

Ahogy a 2015-ben kiadott bolgár fejlesztési program kimondja, a térség fegyveres erőihez hasonlóan Bulgária is még mindig főként szovjet felszerelésre és fegyverzetre támaszkodik, így újjászervezésre és modernizációra van szüksége.¹⁴⁶ A 15.300 fős szárazföldi erők hasonló típusú felszereléssel rendelkeznek, mint Magyarország: két gépesített dandárból

állnak. A 6700 fős légierő egy vadász- és egy szállítórepülőgép, illetve egy harci és egy szállítóhelikopter századból áll, amelyek eszközparkja a modernebb C-27J Spartan, Cougar és Bell típusú gépekkel felszerelt, de nagyrészt szovjet eszközök alkotják.¹⁴⁷

A 2015-ös fejlesztési terv felfogása a biztonságról hasonló a románéhoz, azzal a különbséggel, hogy a radikális iszlám hazai terjedését is a fenyegetések közé sorolja. A dokumentum a védelem biztosítását egy közepes méretű gépesített dandár létrehozásában látja, továbbá leszögezi, hogy a védelmi költségvetés 2018-ig nem csúszhat a 2014-es szint alá, amely a GDP 1,32 százaléka, sőt, ezt követően fokozatosan növekedni fog a GDP 2 százalékának elérése érdekében.

A beszerzések azonban a pénzügyi korlátok miatt akadoznak, ekképpen a légierő elavult eszközeinek leváltása már évek óta napirenden van. 2018 júniusában a bolgár parlament 3,5 milliárd leva értékű modernizációs programot fogadott el,¹⁴⁸ amelynek keretében 1,08 milliárd dollár értékben vásárolna nyolc darab harci repülőgépet.¹⁴⁹ A beszerzés során elsősorban az amerikai F-16/F-18, a francia Rafale és a svéd Gripen típusok jöhetnek szóba. Az új programra nagy szükség volt, mivel az elmúlt években nagyrészt csak karbantartásokra került sor a légierőnél. 2015 folyamán általános felújításra küldték Lengyelországba a MiG-29-es flotta motorjait,¹⁵⁰ 2018-ban pedig az orosz RSK MiG vállalattal írtak alá javításról és karbantartásról szóló megállapodást, amely 2022-ig van érvényben. A C-27 J Spartan

és Su-25 repülőgépeket nemrég rövidebb időre ki is kellett vonni a hadrendből, mert pénzügyi okokból kifolyólag nem tudták őket biztonságosan üzemeltetni.¹⁵¹ A beszerzési programnak szintén célja a szárazföldi erők modernizációja, így annak keretén belül 150 páncélozott járművet vennének a három gyalogoszászlóalj számára; ennek apropóján a GDELS vállalat már be is jelentkezett a tenderre Piranha járműveivel.¹⁵² Bulgáriában 2005 óta napirenden van a Gowind-típusú korvettek beszerzése, bár időközben pénzügyi korlátokra hivatkozva már többször is visszavonták a tervet,¹⁵³ 2017-ben ugyanakkor újabb pályázatot írtak ki rá.¹⁵⁴ Ezen felül tervezik még 3D radarok és többfunkciós moduláris hajók beszerzését, valamint a Belgiumtól vásárolt E-71 fregattok részleges modernizálását.

Konklúzió

A keleti szárny tagországaiban 2014 után Oroszország fellépése és asszertív regionális hozzáállása aggodalmakat keltett, még azokban az államokban is, amelyek hagyományosan másként szemlélték Moszkva szerepét. A NATO walesi csúcsa óta eltelt időszakban a keleti szárny összes tagországában megindultak a modernizációs törekvések, igaz az eltérő képességeknek köszönhetően nem egyenlő mértékben.. Mivel az itt elhelyezkedő országok – Lengyelországot és Romániát leszámítva – nagyrészt kis területtel és lakossággal bírnak, a forráshiány jelentős akadályozó tényezővé vált a katonai modernizáció terén. Mindazonáltal megfigyelhető egy pozitív tendencia is,

amely a haderőfejlesztést prioritásként kezeli. Egyrészt a szövetségi elvárásoknak megfelelően a védelmi költségvetések GDP-hez viszonyított aránya nőtt, és általánosan elmondható, hogy minden országnál tervben van ennek további emelése. A vizsgált országok közül a balti államok, Lengyelország, Románia és Bulgária fogadott el olyan szabályozást, amely kötelezi őket a 2 százalék elérésére már 2018-ban. Legerőteljesebben a Baltikum államai közül Lettország és Litvánia emelték meg az erre szánt összegeket, az elmúlt időszakban megduplázva a költségvetést, míg Észtország végig az elvárt szint körül mozgott. Ezzel szemben a Visegrádi Együttműködés államai, Lengyelországot kivéve, 2014 óta csak szerény emelést hajtottak végre, az elkövetkező évtizedben azonban ők is fel kívánnak zárkózni a 2 százalékos szinthez.

A megváltozott biztonság percepcióval összhangban a védelmi költségvetések mellett a beszerzések száma is nőtt, főként a páncélozott erőkre és a légierő támadókapacitására helyezve a hangsúlyt. Minden térségbeli tagállamban hosszú távú fejlesztési tervet fogadtak el, amely a romló biztonsági környezetre reagálva iránymutatást ad arról, hogy milyen haderőt szeretnének és mit tartanak prioritásnak országuk védelme szempontjából. Ezzel párhuzamosan a stratégiai dokumentumok felülvizsgálata is megtörtént vagy folyamatban van, így reflektálva az átalakult elvárásokra. Míg történelmi tapasztalataik alapján a balti térség országai és Lengyelország súlyosabbnak értékelte a Moszkva jelentette fenyegetést – mely mind a haderőfejlesztés

szempontjából, mind stratégiai szinten megmutatkozik –, addig a V4 további országai mérsékeltebben látták az új kihívást. Ez volt az egyik alapja annak, hogy az általuk végrehajtott katonai modernizáció nem volt annyira intenzív, mint lengyel szomszédjuknál. A másik jelentős okot a pénzügyi korlátok jelentették. A fekete-tengeri térség országait szintén változtatásra ösztönözte a megváltozott biztonsági környezet, rájuk azonban a keleti fenyegetés mellett a délről jelentkező biztonságpolitikai kihívások is nagy hatással voltak. Helyzetüket nehezítette továbbá az a tény is, hogy a balti államokkal ellentétben ők eleinte megosztottak voltak a NATO politikájával szemben, így Bulgária mérsékeltebb hozzáállásával szemben Románia az Egyesült Államok elvárásainak igyekezett mindenképpen megfelelni.

Összességében elmondható, hogy az amerikaiak által megfogalmazott kritikák a Szövetségen belül kezdetben sem a keleti szárny tagállamainak szóltak. Ahogyan azt fentebb említettük, az amerikai vezetés nem a NATO biztonságpolitikai létjogosultságát kérdőjelezte meg, inkább egyfajta ütőkártyaként használta ezt kérdést a Trump-adminisztráció a gazdaság- és kereskedelempolitikai tárgyalások során. A kelet-európai régió országai gazdasági szempontból nem tekinthetők relevánsnak az amerikai adminisztráció számára, továbbá elmondható, hogy a régió két legnagyobb állama a haditechnikai beszerzések terén az Egyesült Államokat preferálta a vizsgált időszak kezdetétől fogva. Washington szemében jelenleg leginkább Németország jelenti

a szövetségi tehermegosztás legnagyobb ballasztját, mivel Berlin a hidegháború befejezése óta csak mérsékelt erőfeszítéseket tett katonai potenciáljának fenntartása érdekében. Míg Nyugat-Németország az egyik legjelentősebb hadikapacitással rendelkezett a Szövetségben, és különösképpen a közép-európai régióban, addig mára az egyesült Németország haderejének sem felkészültsége, sem eszközeinek hadrafoghatósága nem éri el a legerősebb országok szintjét, ráadásul az ország a védelmi költségvetés emelése terén is elmaradásban van.¹⁵⁵ Míg a 1990-es évek elején ezen összeg GDP-hez viszonyított aránya 2 százalék felett volt,¹⁵⁶ a 2000-es évekre már az 1,5 százalékot sem érte el,¹⁵⁷ az új évezred második évtizedére pedig 1,2 százalék körül mozgott és maradt ott azóta is.¹⁵⁸ A problémát súlyosbította, hogy teljes költségvetésből fejlesztésre szánt összegek aránya is fokozatosan csökkent.

Mindezekből látszik, hogy Donald Trump elnök elégedetlensége a NATO-val szemben messze nem alaptalan, ennek oka azonban nem a kelet-európai térségben keresendő, amelynek államai lehetőségeikhez mérten minden erőfeszítést megtesznek a szövetségi elvárások teljesítése érdekében, sőt, a Szövetség nyugati (mag)államaitól eltérő biztonságérzettel rendelkeznek Oroszországgal kapcsolatban. Kijelenthető tehát, hogy a NATO keleti szárnyának tekintett országok a jelenlegi biztonság- és védelempolitikai környezetet saját biztonságuk növelése és az Egyesült Államokkal való kapcsolataik javítása érdekében egyaránt kedvezően használhatják fel.

2. táblázat:

Ország	Eszköz	Szerződés dátuma
Észtország	CV 9035NL gyalogsági harcjármű	2014
	Javelin páncéltörő rakétarendszer	2014
	Mistral M3 rakéta	2015
	CV-90 Mk I páncélozott gyalogsági harcjármű	2016
	K9 Thunder önjáró löveg 155 mm	2017
	M28 Skytruck szállítórepülőgép	2017
	Mistral-3 rövid hatótávolságú légvédelmi rendszer	2018
Litvánia	Grom MANPADS hordozható légvédelmi rakéta	2014
	FGM-148 Javelin rakétarendszer	2014
	Boxer Vilka gyalogsági harcjármű	2016
	Boxer MRAV páncélozott jármű	
	M577 páncélozott személyszállító	2016
	Flyvesfisker-osztályú járőrhajó	2016
	NASAMS-2 légvédelmi rendszer	2017
	Réskitöltő rövid hatótávolságú megfigyelő radar	2018
Lettország	Scimitar CVR (T) Recce	2015
	Spartan páncélozott személyi jármű	
	M109A5Oe önjáró löveg	2017
	MRZR 2 jármű	2018
	SPORTSMAN 6x6 jármű	
	MV850 jármű	
Lengyelország	Krab önjáró löveg 155 mm	2014
	AShM haditengerészeti csapásmérő rakéta	2014
	K-9 Thunder önjáró löveg	2014
	AGM-158A JASSM rakéta	2015
	AGM-158B JASSM-ER rakéta	2016
	AIM-120 AMRAAM rakéta	
	RAK (Cancer) 120 mm	2016
	K-9 önjáró löveg	2016
	AIM-120C AMRAAM rakéta	2017
	Project 258 Kormoran II aknamentesítő jármű	2017
	Ratownik-osztályú mentőhajó	2017
	Patriot légvédelmi rendszer	2018

Válogatott eszközvásárlások, 2014-2018

Szállító	Érték	Meny- nyiség	Érkezés dátuma	Megjegyzés
Hollandia	113 millió €	44	2016-2018	
Lockheed	40 millió €	80	n.a.	
MBDA	23,8 millió €	48	2015-2019	
Norvégia	0,6 millió €	35	2016-2017	Használt, fegyverek nélkül
Dél-Korea	n.a.	12	n.a.	Finnországgal közösen
USA	6 millió \$	2	2018	Ajándék
MBDA	50 millió €	n.a.	2020	
Mesko S.A.	34 millió €	150	2014-2021	10 éves szerződés
USA	20 millió \$	50	2015-2017	
NLD	385,6 millió €	89	2017-2021	
		2	2018	
Németo.	1,6 millió €	168	2017-2018	használt
Dánia	6,5 millió €	1	2016	
Norvégia	110 millió €	2	2021	
ELTA Systems	2,8 millió €	5	2019	
UK	48 millió €	20	2015-2020	használt
		103		
Ausztria	6 millió €	47	2017	
Polaris	0,5 millió \$ (b)	62	2018-2019	
HSW – Samsung T.	1,58 milliárd \$	120	2016	
Kongsberg	206,3 millió \$	6	n.a.	
Dél-Korea	80 millió \$	24	2016-2017	
Lockheed	250 millió \$	40	2017	
US	940 millió zł	n.a.	2016-2019	
PGZ	968,3 millió zł	64	2017	
Dél-Korea	260 millió \$	96	2024	
USA	250 millió \$ (b)	150	n.a.	
PGZ konzorcium	343,64 millió \$	2	2020	
PGZ konzorcium	199 millió \$	1	2022	
USA	4,57 milliárd \$	n.a.	2022	WISŁA I. fázis

2. táblázat:

Ország	Eszköz	Szerződés dátuma
Csehország	Tatra T-810 platós teherautó	2017
	Pandur II nyolc-kerekű jármű	2017
	TITUS páncélozott személyszállító jármű	2017
	LMV páncélozott jármű	2017
	RBS-70 Mk-3 Bolid rakéta	2017
Szlovákia	C-27J Spartan harcászati szállító repülőgép	2014
	UH-60M Black Hawk helikopter	2015
	Bell 429 könnyű szállítóhelikopter	2017
	ZUZANA 2 önjáró tarack 155 mm	2018
	F-16 Block 70 vadászrepülőgép	2018
Magyarország	Zlin-osztályú kiképző repülőgép	2016
	Airbus A319 csapatszallító repülőgép	2017
	Airbus H225M közepes többfunkciós helikopter	2018
	Airbus H145 M könnyű többfunkciós helikopter	2018
	Leopard 2A7+ és Leopard 2A4 harckocsi	2018
	PzH 2000 önjáró 155mm-es löveg	2018
Románia	Piranha III páncélozott személyszállító	2016
	Piranha-V páncélozott személyszállító	2017
	Patriot PAC-3	2017
	HIMARS	2018
	GMLRS	
Bulgária	ASV-150/M-1117 páncélozott személyszállító	2014
	Gowind-típusú korvett	2017
	Vadászrepülőgépek	2018

Válogatott eszközvásárlások, 2014-2018 (folytatás)

Szállító	Érték	Meny- nyiség	Érkezés dátuma	Megjegyzés
Tatra	n.a.	26	n.a.	
Tatra	2,07 milliárd Kč	20	2018-2020	
Nexter Systems	4,8 milliárd Kč	62	2020-2024	Még nem végleges
Iveco	4,4 milliárd Kč	80	2020-2022	
Svédország	n.a.	80	n.a.	
Alenia Aermacchi	34,5 millió €	2	2016-2017	
US	261 millió \$	9	2017-2019	
Bell	150 milliárd \$ (b)	9	n.a.	
Konstrukta	175 millió €	n.a.	2018-2022	
USA	1,3 milliárd \$ (b)	14	u.a.	
Zlin Aircraft	363 milliárd Ft	4	2017	
Airbus Helicopters	35 millió € (b)	2	2018	Használt
Airbus Helicopters	n.a.	16	2023	Az Airbus átfogó képzési- és szerviz csomagot is nyújt a magyar félnek ¹⁵⁹
Airbus Helicopters	n.a.	20	n.a.	
Krauss-Maffei Wegmann	n.a.	44+12	n.a.	44 új és 12 kiképzési céllal vásárolt használt
Krauss-Maffei Wegmann	n.a.	24	n.a.	
GDELS	45 millió \$	n.a.	n.a.	
Svájc	1 milliárd \$	227	2018-tól	
USA	3,9 milliárd \$	7	n.a.	
USA	1,5 milliárd \$	54	n.a.	
		81		
USA	15 millió \$	10	2015	
tender	503 millió \$ (b)	16	2018-2020	Tárgyalás folyamatban
tender	1,08 milliárd \$	8		

(b): becslült

Jegyzetek

- 1 Wagner Péter, Ugródsy Márton és Németh Bence: „Úton Varsóba - Amerikai és NATO-erőfeszítések a közös biztonság érdekében”. *KKI Elemzések*, E-2016/21, <http://kki.hu/hu/szakmai-anyagok/kki-elemzesek/uton-varsoba-amerikai-es-nato-erofeszitesek-a-kozos-biztonsag-erdekeben/30>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 2 Wagner Péter, Ugródsy Márton és Németh Bence: „Úton Varsóba - Amerikai és NATO-erőfeszítések a közös biztonság érdekében”. *KKI Elemzések*, E-2016/21, <http://kki.hu/hu/szakmai-anyagok/kki-elemzesek/uton-varsoba-amerikai-es-nato-erofeszitesek-a-kozos-biztonsag-erdekeben/30>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 3 Kalev Stoicescu: „The Russian Threat to Security in the Baltic Sea Region”. *RKK ICDS Briefing Paper*, https://icds.ee/wp-content/uploads/2014/Kalev_Stoicescu_-_The_Russian_Threat_to_Security_in_the_Baltic_Sea_Region.pdf, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 4 *UAWIRE*: „Polish Prime Minister: after Ukraine Russia will attack Poland and Baltic States”. <https://uawire.org/prime-minister-of-poland-after-ukraine-russia-will-attack-poland-and-baltic-states>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 5 Ingmar Oldberg: „Russia’s Great Power Strategy under Putin and Medvedev”. *Occasional UI papers*, No. 1. <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/russias-great-power-strategy-under-putin-and-medvedev-min.pdf>, 2010. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 6 Joe Harper: „Russian pipe dream hits raw European nerve”. *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/en/russian-pipe-dream-hits-raw-european-nerve/a-43696730>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 7 Fontos gyakorlati döntésként a walesi csúcstalálkozó zárónyilatkozatában határozat született a védelmi költségvetés emelésének folyamatos, évenkénti ellenőrzéséről is. NATO: „Wales Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 8 A Szövetség „The Warsaw declaration on Transatlantic Security” című nyilatkozatában egyértelművé tette, hogy annak ellenére, hogy továbbra sincsenek ellenségei, a nemzetköz rendre és a térség biztonságára az egyik legjelentősebb veszélyként éppen Oroszország kiszámíthatatlan magatartását jelölte meg. NATO: „The Warsaw declaration on Transatlantic Security”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133168.htm?selectedLocale=en, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 9 Ezek kezelésében az Európai Unió együttműködésén túl a NATO-nak további partnerországokkal kell elmélyíteni a kapcsolatát; valamint a stabilitás kiterjesztésének koncepciója révén a Szövetség határain lévő válságövezetekben is aktívabb szerepvállalásra van szükség. Bővebben: Szenes Zoltán: „Meglepetések nélkül: A varsói NATO csúcs értékelése”. *Biztonságpolitika*, <http://biztonsagpolitika.hu/kiemelt/meglepetesek-nelkul-a-varsoi-nato-csucs-ertekelese>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 10 NATO: „Defence Expenditure of NATO Countries (2010-2017)”, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/20180315_180315-pr2018-16-en.pdf, 2018a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 11 Phil Stewart - Robin Emmott: „U.S. warns NATO - increase spending or we might ‘moderate’ support”. *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-nato-defence-idUSKBN15T3IU>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 12 Németh Bence: „Donald Trump beszéde Egy létező külpolitikai stratégia?”. *KKI Elemzések*, E-2016/10, http://kki.hu/assets/upload/10_KKI-elemzes_USA_Nemeth_20160504.pdf, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 13 Stephen Collinson: „Trump is not the first US President to bemoan NATO spending ... but

- no one did it like this". *CNN*, <https://edition.cnn.com/2018/07/04/politics/trump-us-presidents-nato-defense-spending/index.html>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 14 Ryan Browne, Zachary Cohen és Michelle Kosinski: "Trump demands NATO spend more or face shifts in US military". *CNN*, <https://edition.cnn.com/2018/07/03/politics/trump-nato-letter-norway/index.html>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 15 James N. Mattis: Press Conference By Secretary Mattis At NATO Headquarters In Brussels, Belgium, Transcript. *US Department of Defense*, <https://dod.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/1443704/press-conference-by-secretary-mattis-at-nato-headquarters-in-brussels-belgium/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 16 Andrew Hanna: "Mike Pence insists US is committed to Article 5 in speech honoring NATO leader". *Politico*, <https://www.politico.eu/article/mike-pence-insists-us-is-committed-to-article-5-in-speech-honoring-nato-leader/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 17 Julie Hirschfeld Davis: "Trump Warns NATO Allies to Spend More on Defense, or Else". *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/07/02/world/europe/trump-nato.html>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 18 SIPRI: Military Expenditure Database, <https://www.sipri.org/databases/milex>. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 19 Ken Chamberlain: "How much do NATO member nations spend on defense?". *Defense News*, <https://www.defensenews.com/global/europe/2018/03/10/how-much-do-nato-member-nations-spend-on-defense/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 20 Robin Emmott - Peter Graff (szerk.): "U.S. includes main ally Britain in letters demanding higher defense spending". *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-britain-defence/u-s-includes-main-ally-britain-in-letters-demanding-higher-defense-spending-idUSKBN1JTIS3>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 21 Pierre Tan: "France proposes big defense budget hike". *Defense News*, <https://www.defensenews.com/global/europe/2018/02/08/france-proposes-big-defense-budget-hike/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 22 Pierre Tan: "Macron: French military only government agency to get budget boost next year". *Defense News*, <https://www.defensenews.com/home/2017/07/20/macron-french-military-only-government-agency-to-get-budget-boost-next-year/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 23 BBC: "France increases defence spending ,to counter extremism", <https://www.bbc.com/news/world-europe-32509301>, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 24 Jonathan Stearns: "NATO Salutes Europe's Defense Budget Increases". *Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-14/nato-salutes-europe-s-defense-budget-rise-amid-trump-pressure>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 25 Steven Erlanger - Alison Smale: "In Munich, Pence Says U.S. Commitment to NATO Is 'Unwavering'". *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2017/02/18/world/europe/pence-munich-speech-nato-merkel.html>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 26 Con Coughlin - Gordon Rayner: "Donald Trump aide tells Britain to increase defence spending ahead of crucial Nato summit". *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/politics/2018/06/26/donald-trump-aide-tells-britain-increase-defence-spending-ahead/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 27 Utalás az európai „Nyolcak” vezetőinek le-
velére, amelyben Franciaországgal és Német-
országgal szembehelyezkedve biztosították
az Egyesült Államokat támogatásukról, Wa-
shington iraki inváziós elképzeléseit illetően.
Marc Champion: „Eight European Leaders
Voice Their Support for U.S. on Iraq”. *The
Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/SB1043875470158445104>, 2003. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 28 Emerging Europe: "NATO Eastern Flank
Presidents Agree on Joint Approach Ahead of

- Brussels Summit”. *Emerging Europe*, <https://emerging-europe.com/news/nato-eastern-flank-presidents-agree-on-joint-approach-ahead-of-brussels-summit/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 29 NATO: „Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)”, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/news_156770.htm, 2018b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 30 Lagzi Gábor: *Kisebbségi kérdés, nemzeti kisebbségek Észtországban, Lettországban és Litvániában a rendszerváltást követő időszakban*. Műhelytanulmány, Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 2008.
- 31 Lásd például a Balti Gyűlés keretén belül, bővebben: *Balti Assamblée*, <http://baltasam.org/en/>.
- 32 Tóth Péter: „A grúz-orosz háború geopolitikai értelmezése”. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, Vol. 1., No. 8. (2008). 66-75. o.
- 33 NATO: 2018b, *i.m.*
- 34 IISS: „The Military Balance”. Vol. 117. No. 1. (2017).
- 35 Magyarország 2015 szeptember és 2016 január között látta el a feladatot. Bővebben: *Honvédelem*, <https://honvedelem.hu/cikk/54987-sikerrel-zarult-a-magyar-honvedseg-balti-kumi-legterrendeszeti-misszioja>.
- 36 IISS: „The Military Balance”. Vol. 118. No. 1. (2018).
- 37 Kaitse Ministerium: „National Security Concept of Estonia”, http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_security_concept_2017.pdf, 2017a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 38 European Defence Agency: „National Security Concept of Estonia”, <https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/estonia--national-security-concept-of-estonia-2010.pdf>, 2010. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 39 Kaitse Ministerium: „National Defence Development Plan 2017-2026 of Estonia”, http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/rkak2026-a6-spreads_eng-v6.pdf, 2017b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 40 Ministry of Defence of the Republic of Estonia: „Minister of Defence eliminated restrictions on female conscription”, <http://www.kaitseministeerium.ee/en/news/minister-defence-eliminated-restrictions-female-conscription>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 41 Ministry of Defence of the Republic of Estonia: „Defence budget”, <http://www.kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/defence-budget>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 42 ISS: 2017, *i.m.*
- 43 Arthur Jugaste: „US State Department approves sale of Javelin anti-tank missile system to Estonia”. *Ministry of Defence of the Republic of Estonia*, <http://www.kaitseministeerium.ee/en/news/us-state-department-approves-sale-javelin-anti-tank-missile-system-estonia>, 2014a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 44 Ministry of Defence of the Republic of Estonia: „Defence Minister Mikser signs Estonia’s biggest arms deal”, <http://www.kaitseministeerium.ee/en/news/defence-minister-mikser-signs-estonias-biggest-arms-deal>, 2014b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 45 Defence24: „Norwegian CV-90 Infantry Fighting Vehicles Headed To Estonia”, <https://www.defence24.com/norwegian-cv-90-infantry-fighting-vehicles-headed-to-estonia>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 46 Defence24: „Estonia Reinforces Its Air Defence Capabilities. Russians Violate The Estonian Airspace”, <https://www.defence24.com/estonia-reinforces-its-air-defence-capabilities-russians-violate-the-estonian-airspace>, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 47 MBDA Missile Systems: „Estonia signs for an additional batch of Mistral short range systems with MBDA”. Press release, <https://www.mbda-systems.com/press-releases/estonia-signs-additional-batch-mistral-short-range-systems-mbda/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 48 Kaitse Ministerium: 2017b, *i.m.*

- 49 Aili Vahtla (szerk.): "US to gift Estonian Air Force two M28 transport aircraft". *ERR.re*, <https://news.err.ee/612169/us-to-gift-estonian-air-force-two-m28-transport-aircraft>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 50 *IISS*: "The Military Balance". Vol. 116. No. 1. (2016).
- 51 *Ministry of National Defence Republic of Lithuania*: „The Military Strategy of the Republic of Lithuania”, <https://kam.lt/download/51934/lt%20military%20strategy%202016.pdf>, 2016a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 52 *Ministry of National Defence Republic of Lithuania*: „National Security Strategy of the Republic of Lithuania”, <https://kam.lt/download/56659/national%20security%20strategy%202017-01-17.pdf>, 2017a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 53 *Ministry of National Defence Republic of Lithuania*: „The White Paper on Lithuanian defence policy”, <https://kam.lt/download/59255/wp-2017-en-el.pdf>, 2017b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 54 *Ministry of National Defence Republic of Lithuania*: „Guidelines of the Minister of National Defence of the Republic of Lithuania for 2016-2021”, <https://kam.lt/download/51024/gaires%202016-2021-en.pdf>, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 55 *Ministry of National Defence Republic of Lithuania*: „Lithuanian Defence System: Facts and Trends”, https://kam.lt/download/61057/national%20defence%20system%20in%20numbers%20elektroninis_lengvas.pdf, 2017c. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 56 *IISS*: 2018, *i.m.*
- 57 *Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania*: "Procedures for procuring the Boxer IFVs were discussed", http://kam.lt/en/news_1098/news_archives/news_archive_2016/news_archive_2016_-_03/procedures_for_procuring_the_boxer_ifvs_was_discussed.html?pbck=20, 2016b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 58 *Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania*: "Lithuania buys M577 armoured personnel carriers to complement units of the Lithuanian Armed Forces", http://kam.lt/en/news_1098/news_archives/news_archive_2016/news_archive_2016_-_11/lithuania_buys_m577_armoured_personnel_carriers_to_complement_units_of_the_lithuanian_armed_forces.html?pbck=0, 2016c. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 59 *Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania*: "Lithuania will replenish supplies for its JAVELIN anti-tank missile system". http://kam.lt/en/news_1098/news_archives/news_archive_2014/news_archive_2014_-_10/lithuania_will_replenish_supplies_for_its_javelin_anti-tank_missile_system.html?pbck=20, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 60 Srijanee Chakraborty: "Lithuanian Navy to take delivery of new P15 patrol ship from Denmark". *Naval Technology*, <https://www.naval-technology.com/uncategorised/news/lithuanian-navy-to-take-delivery-of-new-p15-patrol-ship-from-denmark-5682331/>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 61 *Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania*: "Contract on procurement of NASAMS medium range air defence systems signed". http://kam.lt/en/news_1098/news_archives/news_archive_2017/news_archive_2017_-_10/contract_on_procurement_of_nasams_medium_range_air_defence_systems_signed.html?pbck=0, 2017d. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 62 Maksymilian Dura: "Grom MANPADS deal with Lithuania". *Defence24*, <https://www.defence24.com/grom-manpads-deal-with-lithuania>, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 63 *Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania*: "Lithuanian Armed Forces is buying short-range air surveillance radars". http://kam.lt/en/news_1098/news_archives/news_archive_2018/news_archive_2018_-_03/lithuanian_armed_forces_is_buying_short-range_air_surveillance_radars.html?pbck=0, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 64 *Defence Ministry*: „The National Security Concept of the Republic of Latvia”,

- http://www.mod.gov.lv/~media/AM/Par_aizsardzibas_nozari/Plani.%20konceptijas/NDK/NDK_ENG_final.ashx, 2015.
- 65 IISS: 2018, *i.m.*
- 66 SIPRI: „Arms Transfers Database”, <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 67 Ministry of Defence of the Republic of Latvia: “Latvia and Austria sign an agreement on the acquisition of self-propelled howitzers”, http://www.mod.gov.lv/en/Aktualitates/Preses_pazinajumi/2017/04/27-03.aspx, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 68 Latvian Public Broadcasting: “Latvia orders U.S. Polaris ATVs in „approximately \$500,000 contract””. *Lsm.lv*, <https://eng.lsm.lv/article/society/defense/latvia-orders-u.s.-polaris-atvs-in-approximately-500000-contract.a266242/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 69 Ministry of Defence of the Republic of Latvia: “Policy planning”. http://www.mod.gov.lv/en/Par_aizsardzibas_nozari/Politikas_planosana.aspx, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 70 Milan Šuplata, Jiří Schneider és Marian Majer: “Crisis In Ukraine And The V4’S Defence And Military Adaption”. *CEID*, <http://ceid.hu/ukraine-crisis-and-the-v4s-defence-and-military-adaption/>, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 71 Paul Belkin, Derek E. Mix és Steven Woehrel: *NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe*. Washington, DC: Library of Congress, Congressional Research Service. <https://fas.org/sgp/crs/row/R43478.pdf>, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 72 Jack Stubbs - Andrew Osborn (szerk.): “Russia deploys Iskander nuclear-capable missiles to Kaliningrad: RIA”. *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-russia-nato-missiles/russia-deploys-iskander-nuclear-capable-missiles-to-kaliningrad-ria-idUSKBN1FP21Y>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 73 SIPRI: „Military Expenditure Database”, <https://www.sipri.org/databases/milex>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 74 Lee Glendinning: “Poland and US sign missile defence deal”. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/20/poland-usa>, 2008. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 75 Etl Alex: “A lengyel haderő és a 2013-2022-es modernizációs program”. *Hadtudományi Szemle*, Vol. 7. No. 4. (2014).
- 76 SIPRI: 2018, *i.m.*
- 77 Defence24: “Poland About to Increase Its Defence Expenditure up to the Level of 2.5% of GDP. A New Bill Introduced”, <https://www.defence24.com/poland-about-to-increase-its-defence-expenditure-up-to-the-level-of-25-of-gdp-a-new-bill-introduced>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 78 Ministry of National Defense of the Republic of Poland: “The Defence Concept of the Republic of Poland”, http://en.mon.gov.pl/p/pliki/dokumenty/rozne/2017/07/korp_web_13_06_2017.pdf, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 79 IISS: 2018, *i.m.*
- 80 IISS: 2017, *i.m.*
- 81 Jaroslaw Adamowski: “Poland Orders Mortar Vehicles To Enhance Artillery Capability”. *Defence News*, <https://www.defensenews.com/land/2016/05/05/poland-orders-mortar-vehicles-to-enhance-artillery-capability/>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 82 Jeff Jeong: “South Korea To Export K-9 Howitzers to Poland”. *Defence News*, <https://www.defensenews.com/global/europe/2014/12/16/south-korea-to-export-k-9-howitzers-to-poland/>, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 83 Marek Świerczyński: “How the Krab artillery system works”. In *Polityka Insight: Armaments Report*, 10. o., <https://www.politykainsight.pl/en/business/risksandtrends/resource/multimedia/20127853>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 84 Ministry of National Defence of the Republic of Poland: “The Latest JASSM Missiles for Poland’s F-16’s”, <http://en.mon.gov.pl/news/article/latest-news/the-latest-jassm-missiles-for-polands-f-16s-b2016-12-20/>, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.

- 85 Paul McLeary: "Poland Struggles With HIMARS Buy". *Breaking Defense*, <https://breakingdefense.com/2018/04/poland-struggles-with-himars-buy/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 86 *Ministry of National Defence of the Republic of Poland*: "Agreement for the „WISŁA” system”, <http://en.mon.gov.pl/news/article/latest-news/agreement-for-the-wisla-system-s2018-03-29/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 87 *Kongsberg*: "NSM Coastal Defence contract valued at NOK 1,3 Billions with Poland", <https://www.kongsberg.com/en/kog/news/2014/december/nsm%20coastal%20defence%20contract%20with%20poland/>, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 88 Remigiusz Wilk: "MCMVs as well as rescue, salvage ship ordered for Polish Navy". *IHS Jane's Defence Weekly*, <https://www.janes.com/article/76776/mcmvs-as-well-as-rescue-salvage-ship-ordered-for-polish-navy>, 2018a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 89 Bartosz Glowacki: "Poland suspends latest helicopter acquisition". *FightGlobal*, <https://www.flightglobal.com/news/articles/poland-suspends-latest-helicopter-acquisition-449460/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 90 *Defence-Aerospace*: "Poland Pushes Aside Tender for Combat Search and Rescue Helicopters", <http://www.defense-aerospace.com/articles-view/release/3/193993/poland-again-scraps-tender-for-combat-sar-helicopters.html>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 91 IISS: 2018, *i.m.*
- 92 *Ministry of Defence and Armed Forces of the Czech Republic*: „The Defence Strategy of the Czech Republic”, <http://www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/strategy-and-doctrine/defencestrategy2017.pdf>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 93 *Ministry of Defence and Armed Forces of the Czech Republic*: „Security Strategy of the Czech Republic”, http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/Security_Strategy_2015.pdf, 2015a. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 94 IISS: 2017, *i.m.*
- 95 *Ministerstvo Obrany*: „Koncepce Výstavby Armády České Republiky 2025”, http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_ejn_verze.pdf, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 96 *Ministry of Defence and Armed Forces of the Czech Republic*: „The Long Term Perspective for Defence 2030 of the Czech Republic”, http://www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/THE_LONG_TERM_PERSPECTIVE_FOR_DEFENCE_2030.pdf, 2015b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 97 Jaroslav Adamowski: "Czech Republic, Romania order new armored personnel carriers". *Defense News*, <https://www.defensenews.com/land/2017/02/01/czech-republic-romania-order-new-armored-personnel-carriers/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 98 SIPRI: 2018, *i.m.*
- 99 Jiri Kominek: "Czech Gripens upgraded to acquire air-to-ground capability". *IHS Jane's Defence Weekly*, <https://www.janes.com/article/79211/czech-gripens-upgraded-to-acquire-air-to-ground-capability>, 2018b. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 100 Christopher F Foss: "Czech Republic seeks new 120 mm mortar system". *IHS Jane's Defence Weekly*, <https://www.janes.com/article/78583/czech-republic-seeks-new-120-mm-mortar-system>, 2018c. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 101 Jiri Kominek: "Czech MoD plans IFV tender in mid-2018". *IHS Jane's Defence Weekly*, <https://www.janes.com/article/78847/czech-mod-plans-ifv-tender-in-mid-2018>, 2018d. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 102 Jiri Kominek: "Czech MoD seeks SHORAD SAM system". *IHS Jane's Defence Weekly*, <https://www.janes.com/article/81528/czech-mod-seeks-shorad-sam-system>, 2018e. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 103 Jaroslav Adamowski: "Czech military to acquire combat, surveillance drones". *Defense News*, <https://www.defensenews.com/global/europe/2017/11/29/czech-military-to-acquire-combat-surveillance-drones/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.

- 104 Otakar Berger: "Modernization Projects of the Czech Army". *Czech Defence Journal*, <https://www.czjournal.com/news/modernization-projects-of-the-czech-army-46.html>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 105 IISS: 2018, *i.m.*
- 106 *The Slovak Spectator*: "New strategy responds to current threats", <https://spectator.sme.sk/c/20665019/new-strategy-responds-to-current-threats.html>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 107 *Ministerstvo Obrany*: „Obranná stratégia Slovenskej republiky”, https://www.mosr.sk/data/files/3563_obs-2017.doc, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 108 *Ministerstvo Obrany*: „Návrh Dlhodobého plánu rozvoja obrany s dôrazom na výstavbu a rozvoj ozbrojených síl Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2030”, https://www.mosr.sk/data/files/3561_dlhodoby-plan-2017.docx, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 109 *Ministerstvo Obrany*: „Vojenská stratégia Slovenskej republiky”, https://www.mosr.sk/data/files/3562_vos-2017.docx, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 110 *Ministerstvo Obrany*: „White Paper on Defence of the Slovak Republic”, https://www.mosr.sk/data/WPDSR2016_LQ.pdf, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 111 Aaron Mehta: "Slovakia selects F-16 over Gripen for new fighter". *Defense News*, <https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/riat/2018/07/11/slovakia-selects-f-16-over-gripen-for-new-fighter/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 112 *Air Recognition*: "Slovakia approves deal for nine Sikorsky's UH-60M Black Hawk helicopters". <http://www.airrecognition.com/index.php/archive-world-worldwide-news-air-force-aviation-aerospace-air-military-defence-industry/global-news-2015/may/1724-slovakia-approves-deal-for-nine-sikorskys-uh-60m-black-hawk-helicopters.html>, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 113 *Defence Blog*: "Slovakia to receive new Bell 429 light utility helicopters". <https://defence-blog.com/news/slovakia-to-receive-new-bell-429-light-utility-helicopters.html>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 114 MO-SR-KOd: "Largest modernization project". *Ministry of Defence of the Slovak Republic*, <http://www.mod.gov.sk/33373-en/m-glvac-nakup-lietadiel-spartan-je-najvacsim-modernizacnym-projektom-v-historii-ozbrojenych-sil/>, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 115 MO-SR-KOd: "Security Council and Cabinet approve the procurement of ZUZANA 2 Self-propelled Gun Howitzers". *Ministry of Defence of the Slovak Republic*, <http://www.mod.gov.sk/41991-en/bezpecnostna-rada-a-vlada-schvalili-projekt-pre-obstaranie-samohybnych-kanonovych-hufnic-zuzana-2/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 116 MO-SR-KOd: "SVK MOD to procure 3D radars through G2G sales". *Ministry of Defence of the Slovak Republic*, <http://www.mod.gov.sk/42279-en/rezort-obrany-obstara-3d-radiolokatory-formou-vlada-vlada/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 117 MO-SR-KOd: "Government approves the procedure for SVK MOD to procure 8x8 and 4x4 vehicles". *Ministry of Defence of the Slovak Republic*, <http://www.mod.gov.sk/40903-en/vlada-schvalila-postup-ministerstva-obrany-pre-obstaranie-vozidiel-8x8-a-4x4/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 118 *Honvédelem*: „Zrínyi 2026 Honvédelmi és Had-erőfejlesztési Program”, https://honvedelem.hu/files/files/108409/zrinyi2026_190_190_7.pdf, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 119 IISS: 2018, *i.m.*
- 120 Honvédelmi Minisztérium: "Sikerrel zárult a Magyar Honvédség baltikumi légtérrendészeti missziója". *Honvédelem*, <https://honvedelem.hu/cikk/54987-sikerrel-zarult-a-magyar-honvedseg-baltikumi-legterrendeszeti-misszioja>
- 121 Galambos Sándor: "Magyar Gripenek védik tavasztól Szlovénia légtérét". *Honvédelem*, <https://www.honvedelem.hu/cikk/41979-magyar-gripenek-vedik-tavasztol-szlovenia-legteret/>, 2014. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 122 MTI: "Korszerű cseh repülőgépeket és szimulátort adtak át Szolnokon". In *Honvédelmi Minisztérium*, <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/korszeru-cseh-repulogepeket-es-szimulatoreket-adtak-att-szolnokon>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.

- 123 MTI: "Hivatalos: Két Airbus A319-est vásárol a Magyar Honvédség". In *Airportal*, <http://airportal.hu/hivatalos-ket-airbus-a319-est-vasarol-magyar-honvedseg/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 124 Nyulas Szabolcs: "Átadták a nagyjavításon átesett helikoptereket". *Honvédelem*, https://honvedelem.hu/cikk/64593_atadtak_a_nagyjavitason_atesett_helikoptereket, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 125 Baranyai Gábor: "Javításra szállították a MI-24-eseket". *Magyar Idők*, <https://magyaridok.hu/belfold/javitasra-szallitottak-mi-24-eseket-2491774/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 126 *Honvédelmi Minisztérium*: "Folytatódik a haderő fejlesztése – új katonai helikoptereket szerez be a honvédség". <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/folytatodik-a-hadero-fejlesztese-uj-katonai-helikoptereket-szerez-be-a-honvedseg>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 127 Stubnya Bence: "Simicskó: 200 ezer löfegyvert fog gyártani Magyarország". *Index*, https://index.hu/gazdasag/2018/03/28/simicsko_200_ezer_lofegyvert_fog_gyartani_magyarorszag/, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 128 MTI: „Új harckocsikat vesz a honvédség”. In *Honvédelem*, https://honvedelem.hu/cikk/113972_uj_harckocsikat_vesz_a_honvedseg, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 129 Lejla Villar – Mason Hamilton: "The Danish and Turkish Straits are critical to Europe's crude oil and petroleum trade". *U.S. Energy Information Administration*, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32552>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 130 Boris Toucas: "NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?". *CSIS*, <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 131 Pavel Anastasov: "The Black Sea region: a critical intersection". *NATO Review*, <https://www.nato.int/docu/Review/2018/Also-in-2018/the-black-sea-region-a-critical-intersection-nato-security/EN/index.htm>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 132 Allied Air Command Public Affairs Office: "Royal Air Force fighters "Mission Ready" for enhanced Air Policing in Romania". *NATO Allied Air Command*, <https://ac.nato.int/archive/2018/royal-air-force-fighters-certified-mission-ready-for-enhanced-air-policing-over-romania>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 133 A Stratégiai Légiszállítási Képesség (SAC) egy független nemzetközi program, amely három Boeing C-17 Globemaster III nagy hatótávolságú szállítógép birtokában katonai légi szállítási kapacitást tesz elérhetővé 12 partnerországa számára. A SAC-programban részt vevő államok a NATO-tag (és a programnak otthont adó) Magyarország, Bulgária, Észtország, Litvánia, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Románia, Szlovénia és az Egyesült Államok, valamint a NATO Békepartnerség-tag Finnország és Svédország. Valamennyi tagállam a SAC C-17-esek elérhető repülési óraszámra adott részével rendelkezik, amelyet saját honvédelmi céljaira, a NATO, az EU vagy az ENSZ felé vállalt kötelezettségei, illetve humanitárius küldetések teljesítése érdekében használhat fel. Henrik Gebhardt: C-17-es hajtóművet kapott a SAC-program. *Honvédelem*, https://honvedelem.hu/cikk/63976_c-17-es_hajtomuvet_kapott_a_sac-program, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 134 IISS: 2018, *i.m.*
- 135 Cristian Gherasim: "After 22 years, Romania's navy is aiming beneath the waves again". *Euronews*, <http://www.euronews.com/2018/01/30/after-22-years-romania-s-navy-is-aiming-beneath-the-waves-again>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 136 *Ministry of National Defence of Romania*: „White Paper on Defense of Romania”, http://english.mapn.ro/aboutmod/documents/carta_alba_apararii_en.pdf, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 137 *The Presidential Administration of Romania*: „National Defense Strategy 2015-2019 of Romania”, http://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defense_Strategy_2015_-_2019.pdf, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.

- 138 *European Defence Agency*: „The Military Strategy of Romania”, https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/Defence-Procurement-Gateway/ro_milstrategy.pdf, 2016. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 139 *IISS*: ”The Military Balance”. Vol. 115. No. 1. (2015).
- 140 *SIPRI*: 2018, *i.m.*
- 141 *General Dynamics European Land Systems*: ”General Dynamics European Land Systems Awarded \$1 Billion Contract to Deliver PIRANHA 5 Wheeled Armored Vehicles to Romanian Army”. Press release, <https://www.gdels.com/pr.php?news=108>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 142 Jen Judson: ”It’s official: Romania signs deal to buy US missile defense system”. *Defense News*, <https://www.defensenews.com/land/2017/11/30/its-official-romania-signs-deal-to-buy-us-missile-defense-system/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 143 Jen Judson: ”Romania signs off on US deal to become first European HIMARS customer”. *Defense News*, <https://www.defensenews.com/land/2018/03/01/romania-signs-off-on-deal-to-become-first-european-himars-customer/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 144 *SeeNews*: ”Romania receives last three F-16 fighter jets from Portugal”, <https://seenews.com/news/romania-receives-last-three-f-16-fighter-jets-from-portugal-586064>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 145 *HeliPress*: ”How Romania became a new home for the H215M helicopter”, <http://www.helipress.net/schede-1940-how-romania-became-a-new-home-for-the-h215m-helicopter>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 146 *Ministry of Defence of the Republic of Bulgaria*: „Programme for the Development of the Defence Capabilities of the Bulgarian Armed Forces 2020”, https://www.mod.bg/en/doc/drugi/20150930_DefCapab_Program_EN.pdf, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 147 *IISS*: 2018, *i.m.*
- 148 *The Sofia Globe*: ”Bulgarian Parliament votes approval of 3.5BN leva military vehicle, combat aircraft acquisition projects”, <https://sofiaglobe.com/2018/06/08/bulgarian-parliament-votes-approval-of-3-5bn-leva-military-vehicle-combat-aircraft-acquisition-projects/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 149 Angel Krasimirov - Jason Neely (szerk.): ”Bulgaria issues request for proposals for fighter jets”. *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-bulgaria-defence-jets/bulgaria-issues-request-for-proposals-for-fighter-jets-idUSKBN1KF10W>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 150 Juliusz Sabak: ”Bulgarian MiG-29 Engines On Their Way To Poland. Sofia Ratified The Agreement”. *Defence24*, <https://www.defence24.com/bulgarian-mig-29-engines-on-their-way-to-poland-sofia-ratified-the-agreement>, 2015. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 151 Igor Bozinovski: ”Bulgarian C-27Js and Su-25s flying again”. *IHS Jane’s Defence Weekly*, <https://www.janes.com/article/79463/bulgarian-c-27js-and-su-25s-flying-again>, 2018f. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 152 *Bulgarian Military*: ”General Dynamics demonstrates Piranha’s live-fire capabilities in Bulgaria”. <https://bulgarianmilitary.com/general-dynamics-demonstrates-piranhas-live-fire-capabilities-in-bulgaria/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 153 George Tsiboukis: ”Bulgarian Navy corvette procurement is back on”. *Defence IQ*, <https://www.defenceiq.com/naval-maritime-defence/news/bulgarian-navy-corvette-procurement-is-back-on>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 154 Jaroslaw Adamowski: ”Romania, Bulgaria eye corvettes to boost Black Sea capacities”. *Defense News*, <https://www.defensenews.com/smr/european-balance-of-power/2017/08/29/romania-bulgaria-eye-corvettes-to-boost-black-sea-capacities/>, 2017. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 155 David French: ”If You Care About NATO You Should Care About German Military Readiness”. *National Review*, <https://www.nationalreview.com/corner/german-military-readiness-vital-to-nato-alliance/>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.

- 156 *NATO*: „Financial and economic data relating to NATO defence - Defence expenditures of NATO countries (1980 - 2000)”, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2000_12/20100614_p00-107e.pdf, 2000. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 157 *NATO*: „Financial and Economic Data Relating to NATO Defence - Defence expenditures of NATO countries (1990-2010)”, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2011_03/20110309_PR_CP_2011_027.pdf, 2011. A letöltés ideje: 2019. június 10.
- 158 *NATO*: 2018b, *i.m.*
- 159 *Airbus*: „Hungary orders 16 H225M multi-role helicopters”. Press release, <https://www.airbus.com/newsroom/press-releases/en/2018/12/hungary-orders-16-h225m-multi-role-helicopters.html>, 2018. A letöltés ideje: 2019. június 10.